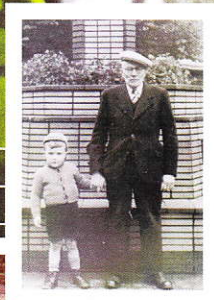
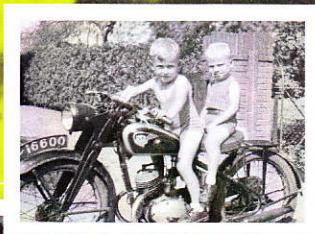

Boorn & Boerschop

Een uitgave van de heemkondevereniging
Bussemakerhuis Borne

In dit blad worden artikelen
opgenomen met betrekking tot
historie, recht en volkskunde,
in het bijzonder die van
Borne, Zenderen en Hertme

Colofon

De Heemkundevereniging Bussemakerhuis heeft als doel het opwekken van belangstelling voor historie, recht en volkskunde, in het bijzonder van de gemeente Borne en omgeving.

Bestuur van de vereniging

J.F.M. Hassels Mönning (voorzitter),
A. Mulders-Gordijn (secretaris),
H.J.M. Westerik (penningmeester),
H.J. Oude Aarninkhof, G.J.M. ter Beke,
G.H. Smoors, R. Blödtner-Leushuis,
H.A.M. Woolderink (leden).

Secretariaat

Meijlingsgaarde 1, 7622 HC Borne
tel.: 074 266 36 67
e-mail: jmulders-borne@hetnet.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 16,- per jaar;
gezinlidmaatschap € 21,- per jaar.

Ereleden

Mevr. T. van Capelleveen
J.J. Grootenboer

Bank

Rabobank Borne, rek.nr. 14.56.37.409

Giro

115.75.24 t.n.v. de penningmeester van
Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Redactie Boorn en Boerschop

R. Blödtner-Leushuis, J.F. Deckwitz,
H. Hassink, A. Tanke

Redactieadres

Blauwgras 68, 7623 GL Borne,
tel.: 074 266 59 92
e-mail: deckwitz@home.nl

Ondersteuning

J.J. Grootenboer, J.B.F. Leuverink

Omslag ontwerp

Paulien Hassink

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. Het auteursrecht van de artikelen blijft berusten bij de afzonderlijke auteurs. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te splitsen of te redigeren.

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar uiterste best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV, het Bussemakerhuis en de penningmeester van de heemkundevereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,- (porto € 2,-)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Inhoud

Colofon / inhoudsopgave	<i>Redactie</i>	1
Van de redactie	<i>Redactie</i>	2
Een reis door de tijd van de negentigjarige IJscub Zenderen	<i>Harry Filart</i>	3
Het löp op kerstmis an	<i>Leo Leurink</i>	6
Bornse mannen in dienst van het vaderland -1	<i>Anja Tanke</i>	8
De meester van het Meestershuis in Azelo	<i>Hans Gloerich</i>	12
IJsbaan perikelen in Zenderen	<i>Anja Tanke</i>	15
IJscub Zenderen oet miene jongsjaren	<i>Johan Kwast</i>	16
Open monumentendag	<i>Henk Westerik</i>	18
Pastoor A.J. W. Middelweerd	<i>F.J. van Capelleveen</i>	19
Wie was Jan van de Pel	<i>Leo Leurink</i>	20
Leden van de RK dansvereniging <i>Hooger zij ons doel</i>	<i>Anja Tanke</i>	20
Aanwijzing van de grens tussen Azelo en Zenderen in 1634	<i>Robert Platenkamp</i>	21
Fotowedstrijd	<i>Redactie</i>	25
Borne in vorige eeuwen..... zoo 't schijnt van merkelyk meer aanbelang dan Hengelo	<i>Gerard. A.B. Nijhuis</i>	26
Boekennieuws	<i>Leo Leurink</i>	28
Hanna-meui	<i>Johan Buursink</i>	29
Zo was 't, zo is 't....Grotestraat 212	<i>Jan Deckwitz</i>	30
Van de bestuurstafel	<i>Annemie Mulders</i>	31
Nog leverbare uitgaven	<i>Ria Blödtner-Leushuis</i>	32

Van de redactie

Met dit nummer sluiten we de 19^e jaargang van ons verenigingsblad af. U heeft in het vorige nummer kunnen lezen dat het bestuur de leden oproept voor het bemensen van de jubileumcommissie in verband met het 50-jarig bestaan van onze vereniging in 2012. Wij vieren volgend jaar een iets bescheidener jubileum: 20 jaar *Boorn en Boerschop*. Hoe de redactie dat gaat invullen blijft nog even een verrassing.

Borne toch geen 900?

In *Boorn en Boerschop* 2009 nr. 2 schreef Henk Woolderink het zeer lezenswaardige artikel *Borne 900 jaar*. Op 16 september jl. verscheen in de rubriek "Lezers schrijven" van het dagblad Twentsche Courant Tubantia een bericht "Borne geen 900 jaar". In dit bericht bestrijdt André Jansen de stellingname van Henk. Door plotselinge ziekte is Henk niet in staat hierop te reageren. In het volgende nummer van *Boorn en Boerschop* komen we hierop terug.

In dit nummer:

Dit jaar viert de IJclub Zenderen haar 90-jarig bestaan. Geen geringe prestatie! Daarom treft u drie artikelen aan die de IJclub alle van een andere kant belichten. **Harry Filart** sprak met de vaste vrijwilligers en dook in het verenigingsarchief. Op pagina 3 treft u zijn artikel aan *Een reis door de tijd van de negentigjarige IJclub Zenderen*. **Johan Kwast** vertelt over het schaatsen en de gezelligheid op de ijsbaan in *IJclub Zenderen oet miene jongsjaren*. Tot slot vond **Anja Tanke** een revueversje over de onderlinge verhoudingen tussen de regionale ijsclubs.

Het is december en daarom ook dit jaar weer een winters verhaal. Deze keer vertelt **Leo Leurink** over het zoeken van kerstgroen in het bos bij de Bartelinkshoeve.

Ook doet Leo een oproep aan de lezers om informatie over Jan van de Pel, één van Borne's

markante dorpsfiguren. Heeft u informatie? Uw reactie wordt zeer op prijs gesteld.

Hans Gloerich reageert op het artikel van Robert Platenkamp over het Meestershuis in de vorige *Boorn en Boerschop*. In *De meester van het Meestershuis in Azelo*, vertelt hij dat zijn voorouder meester Jannes Veldhuis het gebouw zijn naam gaf.

Van heel andere orde is het artikel van **Robert Platenkamp** over grensgeschillen met naburige marken: *Aanwijzing van de grens tussen Azelo en Zenderen in 1634*. Aan de hand van een recente kaart geeft Robert aan waar de grens tussen de marken lag. Het grensgeschil tussen de marken Zenderen en Azelo werd in goed overleg geschikt. **Anja Tanke** vertelt in *Bornse mannen in dienst van het vaderland* aan de hand van archiefmateriaal wat Bornse mannen als militair of als dienstplichtig soldaat meemaakten als praten niet meer hielp en het tussen naties toch op oorlog uitdraaide.

Borne in vorige eeuwen zoo 't schijnt van merklijk meer aanbelang dan Hengelo. **Gerard A.B. Nijhuis** gaf zijn artikel deze titel mee. Gerard vertelt over de grote historische Overijssel-tenstoonstelling in 1882 en over de status die Borne kennelijk had ten opzichte van Hengelo.

Verder treft u een aantal vaste rubrieken aan, zoals: *Fotowedstrijd*, *Zo was 't, zo is 't*, *Boekennieuws* en *verenigingsnieuws* in *Van de bestuurstafel*.

10 jaren een kogel in het lichaam.

De gepensioneerde Oost-Indische cavale-rist Julius Protzmann, wonende in de ge-meente Borne, had in 1885 bij de opheffing van de posten van Djerir—Lepongarra een vijandelijke kogel schuins onder het rechter schouderblad gekregen. Men kon er destijds niet in slagen dien te verwijderen.

In die tien jaren is de kogel omstreëks een halve meter gezakt, en thans is hij door een geneesheer uit de rechterzijde te voor-schijn gehaald. De patiënt gevoelt zich nu zeer verlicht.

Bericht in het Utrechts Nieuwsblad van 13 aug. 1895

Van Atjeh naar Borne

Julius keert terug naar de kazerne in Harderwijk. In 1886 trouwt hij daar met Catharina Gokken. Op 17 februari 1888 komt hij met vrouw en kind in Borne.

Gezin en werk

Het gezin betreft een huurwoning van zijn werkgever Spanjaard aan de Deldensestraat 30. Julius gaat als glanzer en later als kalanderaar aan de slag.

Bij het glanzen wordt het doek, voordat het voor de eerste keer onder de pers komt, bevochtigd met (gom)water. Kalanders werden gebruikt om geweven lappen stof soepel en minder ruw te maken. De stoffen worden tussen de walsen gevoerd om ze een afgewerkt en glad oppervlak te geven. Het proces maakt de vezels vlak en verwijdert oneffenheden en geeft bovendien een glans aan het oppervlak. Kennelijk was Julius in staat, ondanks zijn beperking, zijn werk goed uit te voeren. Tot zijn pensioen heeft hij bij Spanjaard gewerkt.

Julius en Catharina blijven in Borne en samen krijgen ze in het kleine huisje aan de Deldensestraat nog 10 kinderen:

1. Johan Heinrich Jurrien Julius, geb. Harderwijk 31-01-1887, overl. Borne 27-04-1888.
2. Johan Heinrich Jurrien Julius, geb. Borne 02-01-1889.
3. Carel, geb. Borne 22-04-1890, overl. Borne 27-10-1890
4. Cato, geb. Borne 15-08-1891
5. Johanna Maria, geb. Borne 14-11-1893
6. Karel, geb. Borne 01-01-1896
7. Hendrika, geb. Borne 05-12-1897
8. Jacob, geb. Borne 22-10-1899
9. Bertha, geb. Borne 07-10-1901
10. Anna Hendrika, geb. Borne 10-07-1905
11. Jan, geb. Borne 28-10-1907, overl. Borne 14-10-1918.

De woningen aan de zogenaamde 'rode lap' stonden op diepe kavels en daar lag ook de moestuin, waar hij, naast de lange werkweek bij Spanjaard menig uurtje doorgebracht zal hebben. Daarnaast had Julius ook een vergunning voor een hondenkar. Mogelijk heeft hij nog een bijverdienste gehad, waarvoor hij de hondenkar gebruikte.

Zijn kleinzoon, ook een Julius Protzmann vertelt dat zijn grootvader bij Spanjaard f 8,- per week verdiende. Tezamen met het pensioen, ook zo'n f 8,- per week had het gezin het goed vergeleken met andere arbeidersgezinnen. Rond 1920 kocht Julius zelfs een motor. Deze motor had kenteken E7031³. Zonder zijn pen-sioen had hij een dergelijke aankoop nooit kunnen bekostigen. Zijn kleindochter, mevrouw C. Ten Napel-Evers vertelt dat hij de eerste motorrijder in Borne was.

Trouwfoto van Julius Protzmann en Catharina Gokken. Later heeft het echtpaar voor alle kinderen, op basis van deze foto pentekeningen laten maken.

Op familiebezoek

In een brief vertelt een Vriezenveense neef dat Julius maandelijks, meestal op zondag samen met zijn zoon Jacob de Vriezenveense familie bezocht.

Rechts de woningen aan de Deldensestraat, de zogenaamde "rode lap".

En altijd toverde hij voor de kinderen uit zijn jas wat lekkers tevoorschijn. De motor moet een Harley Davidson of een Indian geweest zijn. Ze dronken dan eerst koffie met zogenaamde 'beschütte', gingen gezamenlijk naar de kerk en na het middageten vertrokken ze weer naar Borne. Julius en Jacob waren voor de motortochten eender gekleed in een leren jekker met een zogenaamde vliegeniershelm en grote stofbril. Niet alleen in Borne had hij veel bekijks met zijn motor, maar ook in Vriezenveen, waar in die jaren de zondagsrust streng in ere werd gehouden.

Moeder Protzmann-Gokken ging ook wel op familiebezoek in Vriezenveen, maar zij ging met de trein en werd met de boerenwagen afgehaald. Ze bleef dan meerdere dagen.

Ieder jaar bestelde Julius bij de Vriezenveense familieleden de wintervoorraad aardappelen voor zichzelf en voor de gezinnen van zijn kinderen. Met een grote boerenwagen werd de lading door familieleden op een zaterdag in de herfst naar Borne gebracht.

Aan het eind van hun leven hadden Julius en Catharina extra zorg nodig. Inmiddels was dochter Hendrika getrouwd met Marinus Evers. Zij kwam met haar gezin terug naar het ouderlijk huis om de zorg voor haar ouders op zich te nemen. Julius Protzmann overleed in 1928, zijn vrouw overleed in 1930.

Noten:

Militaire- en pensioengegevens afkomstig van het Nationaal Archief in Den Haag.

1. Kaart van Groot-Atjeh, afkomstig uit *De krijgsgeschiedenis van Nederlandsch-Indië van 1811 tot 1894* door G.B. Hooyer.
2. Artikel van E.B. Kielstra: *Atjeh, onder het bestuur van den gouverneur Demmeni*, in het Militair Indisch Tijdschrift 1888, I-pag. 499-525.
3. Lijst van nummerbewijzen voor motorrijtuigen afgegeven vanaf 1906 t/m april 1924.
Bron: Gemeentearchief Borne

Websites:

<http://members.home.nl/hupkens/knil1.htm>
http://www.nimh.nl/nl/geschiedenis/tijdbalk/1814_1914_nederlands_indie/index.aspx
<http://home.iae.nl/users/arcengel/index.html>

Prent tiendaagse veldtocht: website van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie

Prent kolonialen schepen in: Cornelis Koppenol; collectie en foto Atlas van Stolk – Rotterdam

Alle verzamelde informatie is opgenomen in de documentatiecollectie van het gemeentearchief Borne onder nr. 231.

Met dank aan:

1. Hans Gloerich voor het krantenartikel uit het Utrechts Nieuwsblad.
2. Hessel Boonstra van de gemeente Twenterand voor de Vriezenveense militiegegevens.
3. Bibliotheek van het Koninklijk Tehuis voor Oud-Militairen en Museum Bronbeek te Arnhem.
4. De heer J. Protzmann voor aanvullende informatie.
5. Mevrouw C. ten Napel-Evers; zij stelde voor dit artikel de trouwfoto, familiebrieven, de kogel en de medaille ter beschikking.

De meester van het Meestershuis in Azelo

Hans Gloerich

Tot mijn aangename verrassing zag ik in de vorige *Boorn en Boerschop* (jaargang 2009, nr. 2) een interessant artikel van Robert Platenkamp over het Meesterhuis op het Dubbelink in Azelo. Het gebeurt niet zo vaak dat één van je betovergrootvaders voorbij komt. Het gaat in dit geval om Jannes Veldhuis die in 1808 als schoolmeester zijn naam aan het oude karakteristieke pand gaf. Ik geef graag nog wat aanvullende informatie over hem.

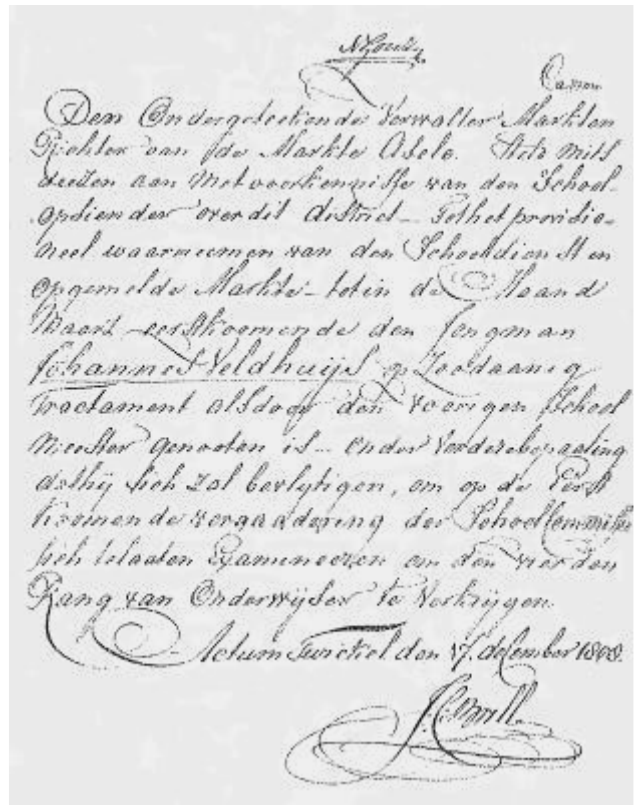
Jannes Veldhuis is geboren in Azelo als zoon van Jannes Veldhuis en Fenne Nijhuis, die wel een boerenbedoening zullen hebben gehad. Hij moet, zoals gebruikelijk in katholieke kringen, kort na zijn geboorte gedoopt zijn. Dat gebeurde in de parochiekerk van Delden op 21 januari 1783.

Toen Jannes junior op 21 september 1805 bij richter Putman Cramer in Delden in ondertrouw ging met Aleida Leushuis, was hij waarschijnlijk evenals zijn vader boer, een beroep dat hij altijd naast zijn onderwijzerschap is blijven uitoefenen. Zijn bruid was afkomstig uit Albergen. Ze is gedoopt in Tubbergen op 18 december 1781 als dochter van Jan Leushuis, die ook Olde Geerdink werd genoemd, en Dina (Oude) Broekhuis.

Begin 1808 wordt Jannes Veldhuis door de schoolopziener bij de verwalter-marktenrichter van Ambt-Delden aanbevolen als schoolmeester voor het schooltje in Azelo. Hij volgde vermoedelijk Jan Dubbelink¹ op die niet uitgeblonken moet hebben vanwege zijn pedagogische kwaliteiten. De schoolopziener Floh schrijft in dat jaar aan rentmeester Brill² van Twickel over hem: "Hij is zoo goed als den sukelaar in Aselo"³. De bijna 25-jarige Jannes Veldhuis wordt dus eigenlijk benoemd bij gebrek aan beter, zoals ook blijkt uit de Flohs brief van 10 januari 1808 aan Brill:

"Ik ken een knaap uit de boerschap Azelo, die is voor een boerenjongen niet geheel onbekwaam en heeft vrij wat lust om wat te willen leeren. Hij schrijft passabel, maar leest slecht, doch door oefening dagelijks in het school, zou dat wel aanwinnen. Ik zou dus, bij gebrek aan beter, wel durven proponeeren, om dien jonge man, Johannes Veldhuis genaamt provisionneel tot in de maand maart den schooldienst in Azelo te doen waarnemen, op het tractement als door den vorigen schoolmeester is genoten: met bepaling dat hij zich op de eerstkomende vergadering der schoolcommissie zoude behooren te laten examineren en den 4den Rang verkrijgende, in voorgemelden Post zoude kunnen continueeren".

De erudiete en bevlogen Floh, waarover later meer, die toen een jaar of 50 was, moet schik hebben gehad in de jonge boer. Jannes Veldhuis wordt inderdaad aangesteld, eerst als "provisorisch waarnemer van de schooldienst" van 17 december 1808 tot 1 maart 1809, onder de voorwaarde dat hij bereid is zich te laten examineren, zo schrijft rentmeester Brill:⁵

Kopie ontvangen van Freddy Walhof, Hengelo.

"Den Ondergeteekende Verwalter Markten-Richter van de Markte Aselo - Steld mits deezzen aan met voorkennisse van den Schoolopsiender over dit district - Tot het provisionneel waarneemen van den Schooldienst in opgemelde Markte - tot in de Maand Maart eerstkoomende den Jongman Johannes Veldhuijs op zoodaanig Tractement als door den voorgren. Schoolmeester genooten is - onder verdere bepaaing dat hij sich zal bevlijtigen, om op de Eerstkoomende vergaadering der Schoolcommissie sich te laten Examineeren om den vierden Rang van Onderwijser te verkrijgen.

Actum Twickel den 17. December 1808.

W.g. J.C. Brill"

Het examen is kennelijk bevredigend verlopen want 38 jaar later is Jannes Veldhuis nog steeds onderwijzer aan het schooltje van Azelo. In 1815 genoot hij een jaarinkomen van 90 gulden, dat toen nog door de ingezetenen van Azelo moest worden opgebracht⁶.

Wanneer Jannes Veldhuis zijn loopbaan begint, gaat hij tijdelijk les geven op de zogenaamde Dubbelinkkamer, een der bijgebouwen van het erve Dubbelink, omdat de oude school was afgebrand (al in 1796). In 1807 had de heer van Twickel hiermee ingestemd⁷. Het pand bestaat nog steeds en wordt het Meesterhuis genoemd, zodat aangenomen mag worden dat Jannes Veldhuis er met zijn gezin gewoond heeft. Het adres is nu Meijerinksveldkampweg 10⁸.

Op de markevergadering van 14-08-1810 wordt de bouw van een nieuwe school goedgekeurd voor een bedrag van 1514 gulden en 2 stuivers. Het bedrag wordt verkregen door het veilen van markehout dat werd gekapt op de Loofbree, achter Dubbelink. De nieuwe school werd gebouwd op een laaggelegen stuk grond tussen de boerderijen van B. Vos en Wensink (Peper) in Azelo⁹. Maar ook dit schooltje voldeed op den duur niet meer. In 1837 zijn in opdracht van de gemeenteraad bestek en tekeningen gemaakt voor een nieuwe school. Een klein jaar later wordt een krediet van 2400 gulden verleend. De provincie lapt 800 gulden bij en in 1839 is de school gereed. Deze werd gebouwd niet ver van de plaats van de vorige¹⁰. Rond 1990 is bij de toenmalige school van Azelo een schaalmodel van het schooltje uit 1839 gebouwd.

Schaalmodel van het schooltje dat in 1839 in Azelo werd gebouwd.
Foto Hans Gloerich (ca. 1990).

Het echtpaar kreeg in de periode 1806-1824 drie zoons en vier dochters, waarvan het tweede kind in 1809 in het Meesterhuis geboren moet zijn:

- a. Franciscus Veldhuis (1806-1872), landbouwer, tr. Ambt Delden 1829 Aleida Sanderink (1804-1873), dienstmeid, dr. v. Jan Hendrik Sanderink en Susanna Engbersen.

Afstammingsreeks van dit echtpaar:

- ♦1e generatie: Hun dochter Johanna Veldhuis (1846-1903, tr. Borne 1877 Gradus Bartelink (1824-1884, timmerman, zn. v. Bernardus Bartelink, ook Olde Möllenbrook, en Geertrui Pieper.

- ♦2e generatie: Hun zoon Barnardus Bartelink (1878-1962), magazijnbediende bij Spanjaard, tr. 1905 Alberta Johanna ter Bekke (1885-1872), dr. v. Reinier ter Bekke en Johanna ten Hoopen.

- ♦3e generatie: Hun dochter Johanna Antonia Bartelink (1911-2003), tr. 1943 Herman Heinrich Gerhardus Gloerich (1912-1987), winkelier Zijlstra later De Gruyter, zn. v. Johannes Wilhelmus Gloerich en Egberdina Maria Exterkate. Zij waren de ouders van de schrijver van dit artikel.

- b. Gerardus Johannes Velthuis (1809-1836), wever, ongehuwd.
- c. Maria Veldhuis (1811-1812).
- d. Marta Velthuis (1816-1898), tr. Ambt Delden 1842 Gerardus Joannes ten Siethof (1805-1878), zn. v. Bernardus ten Siethof en Hendrika Bosch.
- e. Johanna Velthuis (1819-1880), tr. Weerselo 1849 Henricus Nieland, geb. Weerselo (1800-1867), landbouwer, zn. v. Hermannus Nieland en Bernardina Konink.
- f. Anna Veldhuis (1821-1863), tr. Borne 1849 Johannes Brok (1813-1869), timmerman, zn. v. Jannes Brok en Janna Kolenbrander.
- g. Hendrikus Johannes Velthuis (1824-1890), landbouwer, tr. Ambt Delden 1877 Jenne ten Ziethof (1831-1893), dr. v. Hermannus ten Ziethof en Geertruid ter Bekke.

Meester Veldhuis trad bij gelegenheid op als beëdigd taxateur van roerende goederen. Dat was bijvoorbeeld het geval op 6 februari 1841 bij de beschrijving van de boedel uit de nalatenschap van Jannes Koelen, overleden in de zomer van 1836, ten behoeve van zijn weduwe Johanna Willemsen en hun vier kinderen. Het gezin woonde op het Vleerhuis in Bornebroek dat gelegen was aan de noordoost zijde van de Tusvelder Esch. De akte is opgemaakt door Engbert Wilmink, notaris te Borne¹¹. Op 26 januari 1846 vindt Jannes Veldhuis het mooi geweest en vraagt eervol ontslag bij het gemeentebestuur van Ambt Delden. In de raadsvergadering van 25 mei 1848 wordt erover gesproken en men oordeelt dat Veldhuis wegens vergevorderde leeftijd - hij is dan 65 jaar oud - niet meer in staat geacht moet worden om goed onderwijs te geven. Hij krijgt 50 gulden per jaar pensioen van Twickel en moet nog wel in functie blijven tot een opvolger is benoemd. Op 1 september 1848 neemt de raad hierover een positieve beslissing en kan Jannes Veldhuis van zijn pensioen gaan genieten. Als zijn opvolger wordt met ingang van die datum Gerrit Hendrik te Velthuis (1824-1891) uit Neede aangesteld die van de vier kandidaten de beste resultaten haalde bij het vergelijkend examen dat moest worden afgelegd. De school telt dan 86 leerlingen¹². Deze Te Velthuis bleef van 1848 tot 1859 de schoolmeester.

ter van Azelo, tot hij in dat laatste jaar werd aangesteld aan de nieuwe protestants-christelijke school van Borne¹³.

In 1845 worden de markegronden van de marke Azelo verdeeld. J. Veldhuis, die vóór de verdeling eigenaar was van 1.93.20 hectare, bestaande uit 1.65.50 bouwland en 27.70 weiland, krijgt dan 6.20.75 hectare extra toebedeeld¹⁴.

Jannes Veldhuis overleed in 1857 op 74-jarige leeftijd in het huis nr. 31 in Azelo. Zijn vrouw was hem al voorgedaan in 1829, 47 jaar oud. Zij overleed in huis nr. 33.

De schoolopziener die Jannes Veldhuis 'ontdekte'

De schoolopziener die Jannes Veldhuis in 1808 als aankomend talent erkende, was niet zo maar iemand. Deze Jacob Hendrik Floh (Krefeld 1758 - Enschede 1830) was al 25 jaar predikant van de kleine en zeer welvarende doopsgezinde gemeente van Enschede, waardoor hij de nodige financiële armsgeld had. Hij vervulde dit ambt van 1783 tot 1829. In 1785 was hij getrouwd met de schoonzuster van de vooraanstaande fabrikant Benjamin Blijdenstein. De verbetering van het volksonderwijs ging hem zeer aan het hart en hij won verschillende prijzen met zijn publicaties over dit onderwerp.

In 1796 werd Floh namens het district Hengelo gekozen tot lid van de Nationale Vergadering te Den Haag. Hij was een gewiekst politicus met veel invloed en onder meer lid van de onderwijscommissie die in 1796 een rapport uitbracht waarin de aanbeveling werd gedaan het lager onderwijs te nationaliseren en alle leerlingen klassikaal hetzelfde leerprogramma te laten volgen. Dit was indertijd een zeer revolutionair idee. In 1799 beëindigde Floh zijn politieke loopbaan en keerde hij terug naar Enschede, waar hij zijn predikantschap voortzette. Hij heeft zich daar ingespannen voor een opleiding tot textielarbeider voor weeskinderen.

In 1801 kwam een wet op het openbaar lager onderwijs tot stand, met een Reglement van Orde dat grotendeels uit de koker van Floh afkomstig was. Als uitvloeisel van de wet werden provinciale commissies ingesteld en schoolopzieners benoemd. Floh werd zelf secretaris van de Provinciale Commissie van Onderwijs te Zwolle en schoolopziener van het zesde district dat aanvankelijk 113 lagere scholen telde. Een stroom van rapporten en overzichten van zijn hand geven ons een weinig rooskleurig beeld. De meeste onderwijzers waren volgens Floh dom en onbeschaafd, terwijl sommigen niet eens lezen en schrijven konden. Schoollokalen waren veel te klein en slecht verwarmd. Schrijfbanken ontbraken, toiletten eveneens. Schoolboeken waren er afgezien van de Heidelberger Catechismus- vaak evenmin. Kortom, de onschuldige en lieve kinderen werden, in Flohs bewoordingen, in plaats van veredeld en beschaafd geheel verwaarloosd en ver-

drukt. Om hierin verbetering te brengen schreef Floh in 1808 een handboek voor onderwijzers waarvan verscheidene herdrukken verschenen en dat in de eerste helft van de vorige eeuw veel invloed had. Aan het probleem van orde houden in de klas werd hierin veel aandacht besteed. Floh gaf daarbij - heel modern - zelf de voorkeur aan belonen boven straffen. Een jaarlijks openbaar examen, liefst in de kerk en in het bijzijn van plaatselijke hoogwaardigheidsbekleders, moest appelleren aan de eerezucht van de leerlingen.

Jacob Hendrik Floh (1758-1830), predikant, politicus en schoolopziener.

Bron: Cornelius Rogge, *Geschiedenis der staatsregeling voor het Bataafsche volk* (Amsterdam, 1799) op www.parlement.com

Noten:

1. Waarschijnlijk was hij dezelfde als: Jan Dubbelink (1779-1855), landbouwer, zn. v. Gerrit Jan Dubbelink en Aaltjen Bartelink, tr. Janna Schepers, geb. Borne (1784-1845), dr. v. Jannes Schepers en Catharina ter Maat.
2. Johan Christiaan Brill (1768-1814).
3. J.W. Hakstegen, *Het onderwijs in Delden en omgeving voor 1900* (Hengelo 1996), pg. 94 e.v., waarin als bron wordt vermeld: Huisarchief Twickel, Markenarchief, inv. nr. 4770.
4. Hakstegen: Huisarchief Twickel, Markenarchief inv. nr. 4727.
5. Kopie met dank ontvangen van F.C. Walhof te Hengelo. Het oorspronkelijke document is waarschijnlijk afkomstig uit het Huisarchief Twickel.
6. Hakstegen, pg. 96.
7. Hakstegen, pg. 94.
8. *Veldnamen in Ambt-Delden*, pg. 106.
9. Hakstegen, pg. 94.
10. Hakstegen, pg. 96.
11. Oude erven in Bornebroek, door G.E. Spies en J.H. Wissink, maart 2001, uitgegeven in eigen beheer, pg. 141.
12. Hakstegen, pg. 96.
13. H. Gloerich, *Bonje in Borne* (Borne, 2008), pg. 120.
14. Dr. H.B. Demoed, *Mandegoed schandegoed* (Zutphen 1987), pg. 114 e.v. De schrijver haalt hierbij de volgende bronnen aan: a) Kadastrale legger van de marke Azelo ca. 1842 met verzamellijst van het grondbezit: Huisarchief Twickel (HAT), Markenarchief nr. 20; b) Register van toedeling 1843 en 1845, resp. klad en net: HAT, Markenarchief nrs. 74 en 75; c) Akte van verdeling 1845: HAT, Markenarchief nr. 76.

IJsbaan perikelen in Zenderen

Anja Tanke

In 1939 voert de Bornesche Revue een nieuwe revue¹ op. Eén van de liedjes uit deze revue heet *IJsbaan* en is geschreven door G.J. Groenouwe. De organisatie van de Zenderense ijsbaan komt er in dit lied slecht vanaf. De ijsbaan was te laat open omdat men deze niet tijdig onder water heeft laten lopen: er was dus geen ijs. Een gemiste kans voor Zenderen, aldus de auteur. De schaatsenrijders, óók die uit Zenderen gingen daarom naar banen in Borne en Delden. Tussen de ijsclubs heerste een gezonde rivaliteit: wie was het eerste open? Zenderen was meestal vroeg open omdat de baan in het open veld lag. De baan van Delden lag daarentegen in het bos en het duurde daarom langer voor er geschaatst kon worden. Gelukkig heeft het gebrek aan ijs geen vervelende gevolgen gehad, want de IJsclub Zenderen bestaat op 20 december 2009 negentig jaar.

IJsbaan

*In plaats van een ijsbaan, publiek,
gaf ik dit jaar een bal met muziek.
De vorst bleef nog eventjes weg,
voor de schaatsenrijders was 't mogelijk
pech.*

*Maat 'k dacht om deez' Hollandsche sport,
die zoo gaarne beoefend wordt,
en wordt het een sof soms een jaar,
komt het dubbel een volgend jaar!*

Refrein: (koor)

*Wij eischen slechts ijs
in het wintersche sneeuw-paradijs.
We eischen goed ijs
en geen bal of partij! Dat 's te grijs.
IJs blijft onze eisch,
de eisch voor ons Konings Paleis.
IJs! 't Hollandsche ijs.
Op de schaats, dat 's ons dringende
eisch.*

*En breng ik toch plotseling ijs,
dan is Zenderen glad van de wijs.
Vergeet dan het water der baan
en zoo moet een ijsfeest vergaan.
In Delden is men echter kwiek,
over Zenderen lach ik me ziek.
In Delden reed Born' en zijn maats
al spoedig met leedvermaak schaats.*

Refrein: (koor)

*Ook Liedenbaum was er vlug bij
en zorgde voor ijs-rijderij.
Door 't zwembad en 't onderstaand land
kwam menige schaatser als klant.
In Zenderen kreeg men de strop,
Want let Liedenbaum steeds zoo goed op,
dan komt ondanks Zend'rensche praats,
daar voortaan Uw dorp op de schaats.*

Refrein: (koor)

Op de ijsbaan in Zenderen kan iedereen een rondje schaatsen. De ijsclub organiseerde ook wedstrijden, bijvoorbeeld de koppelrace, hardrijwedstrijden voor schoolkinderen en wedstrijden in schoonrijden op de schaats. Meerdere keren werden in deze discipline de districts- en Nederlands kampioenschappen in Zenderen gehouden.

Mevrouw Rommelaar-Timmerman en de heer Visser worden in 1963 op de Zenderense ijsbaan Nederlands kampioen schoonrijden.

Baantje vegen in 1936.

1. Het programmaboekje is opgenomen in de documentatiecollectie van het gemeentearchief Borne.

IJclub Zenderen oet miene jongsjaren

Johan Kwast

Elk joar begin november. De Oazelerbek steet vol water; 'n teken dat 'n oalen te Wierik, in zienen dikken doonkeren duffelsen jekker, wier langs de bekke hef lopen um de schoewen daal te loaten. 't Waterpeil môt opstuwde wörden. Nich völ daage later steet de iesbaan blaank. Noe mear hopen op 'n good schaatsweenter, zo as dat in vroager joaren regelmoatig vuurkwam.

De jaarlijkse algemene vergadering, in café Schulten of hotel Haarhuis, was wier in alle röst ofwearkt en de joarkaarthoolders en 't bestuur gungen tevreaan op de kökken an. Zee warren der kloar vuur. De iesbaan in Zeanderen stellen in Twente heel wat vuur; drommen leu kwammen doar op of.

'n Kaartenbak, met op alfabet de joarkaarten dee nog nich warren oghaald, verhuusden noe tiedelijk noar Boorn. Sigarenmagezien Frost an de Stationsstraat haandelen dat doar wieder of. Met ne joarkaart in vuurverkoop wa-j goodkoper oet. An de baan kwam der wat bieje op, en met iederbod 'n lös kaartje kopen wa-j nog meer geeld kwiet. Dat der ok wal ees gin iesspoor kon kommen, woagen ie der mear op.

Noe wörden et tied um zo heanig an de schaatsen oet 't vet te halen en noa te kieken. Biej 'n luk vrezend weer keek ie verlangend oet noar 'n dag, dat 't ies in Zeanderen dik genog was. As 't zo wied was, stak Frost ne witte vlag oet, sierden witte vlögkes de bus noar Almelo, en kwam an 'n hoolten lanteernpoal bieje Haarhoes, 'n wit brödjje met "IJbaan geopend".

"De iesbaan is lös!" Rap de schaatsen um 'n nekken en dan op de fietse noar Zeanderen hen. 't Geluud van muziek kwam oe van wietden al te meut. 't Rad in 'n bos tegen 'n rek of 'n beumke 'zat, en dan langs de kassa noar de baan. Met de joarkaart op 'n jas ko-j zo duur lopen, en dat schealden wier tied. Ie glummen: ie harren et mooi terechte! 'n Jas oet, ofgewen in "bewaring", de schaatsen good onderknupt en doar gun 't dan hen. De eerste nog wat vuurzichtige strekke op 't ies.

Johan van der Riet, 'n sekretaris en iesmeester van de klub, leup der um 1 uur, as de baan lös gung, al tevreaan rond te kieken. Op de binnenbaan, den 't meeste in gebroek was, wörden 't oonderdoems al vroaj drok. De 400-meter-wedstried (de boetenbaan) kon nog wal wat rieders gebroeken. 't Grote middendeel was vuur de krabbelaars en de schoonrieders bedoold, en doar heul alman zich an. Op 'n breed stuk dwars achter de banen, waar hockeyed kon wörden, was ok nog ruimte zat. 't Bestuur har bieje toerbuurt zitting achter de kassa en spölllen vuur "DJ" met de 78-toeren platen Och, de boerenkeerls van 't bestuur konnen et bieje de weenterdag wal wochen.

't Was der naa geneuglijk: völ volk, ne baan met meestal good ies, en Lubbers oet Boorn met ziene leu vuur 't oonderhoold, wus van beschuuten. Alns lag der schier bieje. Oet de loedsprekkers schallen marsmuziek of ne eankele smartlap oawer de grote iesvlakte. Mooier ko-j 't oe nich vuurstellen.

Een van de smartlapleedjes gung oawer ne jong": *"O mamaatje in ons straatje, staat een jongen voor het venster; kijk die jongen staat te bibberen in de kou . . ."* Nen tied laank heurden ie dan niks aans as: *"O mamaatje, . . . O mamaatje, . . . O mamaatje, . . . O mamaatje"*; 't heul mear an. Noa 'n zetje har "n DJ" 't in de gaten, verzetten de noal 'n luk, en de jong vuur 't veenster, bibberen wier verdan in de keulte.

't Was toch nog wal effen wier wennen; de schennen gaffen oe dat ok wal an. Dan mear 'n tiedje zitten en wat dreenzen! Ie zochen de grote stenen iesteant mear ees op. Oawer jute zäkke en ne rubberen mat stappen ie der hen. Nen eankelen leup duur noar 'n reparatiehok, vuur nieje oranjerode linnen veters, 'n nieje hak- of teenleer, of um de iezers bieje te loaten sliepen.

In de iestent, voort rechts um 'n hook, was 'n schap en 'n klean kökkentje vuur "koek en zoopie": peuntkoek, sprits, snoopgood, koffie, ranja, waarme chocolaamelk en heeten punch. Benaamd den punch, dat was 't; lekker man! Brandriet en in latere joaren Liedenbaum van 't Tusveeld, maken doar goo zaken. Millen in dee teant stun nen groten zwarten kolomkachel. Kachelsmid Saris har em good noakekken, en noe braande-e vuur gek en onwies. Kooldfiesters kreupen bieje 'n kachel, wieje nich.

Op 'n good moal zat der ne koppel jongs en wichter, van 'n joar of zeuwteen, um den kachel hen. Allemaal ne lange bokse an en de meesten ne gebreaide musse nog op 'n kop; 'n daamp sleug der of. Wieje keanden ze nich. "Den met dat laank hoor, zol dat wal 'n wich wean?" vreugen weije ons of. Een van miene möa wus der wal wat op. Wieje warren der nieje noa wat-e doon zol. Hee trök 'n lucifersdeuske oet 'n tuk en smheet dat noar "'t langhoor" hen. Precies zo as-e 't hebbn wol, 't deuske kwam an op bilheugte. De knee gungen oet menkaa (rökke weand), en 't deuske völ op de plaanken vloer. "'t Is wal 'n wich", zeg-e "want jongs kniept de knee tot mekaa".

Wiej gungen der bij zitten, op cafésteulkes, achter de grote roeten an de baankaart. Doar ko-j 't wal oetholen en keken doar zo mooi op 't schaatsgebeuren, dat noe in vol bedrijf was. Wat harren ze al nich oonder de veute. Keenderschaatsen, duurlopers, smidsschaatsen, hoolten lee noren, nen eankele ieshockeyschaatsen, keuns schaatsen, stalen en hoolten schoonrieders (zwierbölle), en de rappe jongs "hoge noren". Wat stunnen der te kieken en dee harren kloomp an, met ne strowis der in.

Doar kwam 'n trainer Nico Feenstra oet Hengel ok a, en efkes later zaggen wiej ok Anton Huiskes oet Wierden (den in de Nederlandse Langbaanschaatsploog zat) 't ies op goan. Den kreeg in Zeanderen speciale training. Hee sneed oawer 't ies of 't niks was; mear effen en hee was al wier roond. Van achter 't glas ha-w ok 'n mooi gezichte op de aandere hardrieders, dee in hoog tempo de bocht duur zoesdaen. A-w 't toch ok ees zo konnen. Mear oonze gedachten gungen vuurlopig nog oet noar de schoolwedstrieden en de koppelraces dee op 't program stunnen. Koppelraces; joa, dan zag ie wat. Völ hardrieders oet Twente en doarboeten, kwammen doar op of en 't zag der dan zwat van 't kiekvolk. Joa, de iesbaan in Zeanderen, dat was 'n begrip.

"Zeanderen" zölf har ok wal rappe jongs, woarvan 't koppel Hennik Bos en Frits Smit heel bekeand was.

As oonze twee "grootheden" met 't riederslegioen achter 'n startstreek stunnen dan konnen de aanderen, bij wieze van spreken, better in 't hoes bliwen. Mear ok hier is woar: "Ie könt alleen mear winnen, as der ok verlezers bint".

't Schoonrieden stellen in Zeanderen ok heel wat vuur. Doar ha-w der 'n paar van dee, ok bij de Nederlandse kampioenschappen hoge ogen smeten. Joa, Jaap de Wit en Toos Steenhagen-Smit, dee konnen in 't vuurste gelid metdoon. Mooi um te zeen hoo, statig met geliekmoatigen strek, 't lichaam in ene lien, dee oawer 't ies zig-zagden.

Op vaste tieden wörden de baan bevolkt duur hele klassen studeanten van 't seminarie; en ok de poater-docenten, in eure lange broene kleden, zwierden der dan plezearig op lös.

Biej oawend kwammen vöral de jonge oalderen en de oaldere jongeren op de baan, want der mos ok nog wearkt wörden. 't Lech was dan al laank en

breed an, en de romantiek nam oawer de haand too. Hoovöl iesplezear is doar in al dee joaren wal nich op verkering oetdread? Völ, doar ma-j wal van oetgoan.

Mangs nammen wiej boterhammen met, dan ko-w der wat langer bliwen, want 't lech op de baan, dat ha wat. Dan kwammen ok de oonderhooldsleu nog ees wier in actie. Der wörden dan sneeruumd, schaafd, veegd en dweild, want 'n aandere dag mos "Zeanderen" der wier glad bijliggen. Mangs zatten der grote böste in 't ies, warren der roewe sties, of was 't in de boch wat oetsletten. Gin nood, de poomp wörden anzet, 'n paar geate in 't ies boord, en 't water dat heanig de holtes opvulden, deer zien weark. Zo tegen tien uur wörden der 'n paar moal met 't lech knipperd, ie mossem der of. Dan wörden ok 't Wilhelmus dread. Op nen eankele noa, warren de leu trouwens al noar 't hoes, want moargen was der wier nen dag.

IJspret in januari 1940

Biejzeunder was 't dat, in de eerste twee oorlogswenters, 't Wilhelmus nog gewoon wörden ofdread. Wat leu blewen speciaal tot 't leste um oons nationale volksleed an te heuren; 't gaf eur wat mood in de doonkere oorlogstied. Biej de instelling van de oawendklok, de spertied vanof acht uur, mos 't lech op tied oet of 't gung gilsnich meer an.

Wiej hebt noe aandere tieden. Nostalgie? 't Mag wean. De weareld roast verdan. De seminaristen bint er nich meer. Te Wierik, Van der Riet en Schulten hebt 'n duffelsen jekker al lang oettrökken. Weenters met schaatsen op natuuries, gif 't völ nich meer. Gezelligheid en verbeundenheid leajt et ok of. En de wearmte van 't Wilhelmus? Komt der ees um; vandaag an 'n dag kent ze 't hoast nich. In 't mooiste geval play-backed ze et nog 'n luk met. Zeunde en Jammer!!

Betje 'n "Zeanderen gevoel" oawerhouden? Joa, toch wal; mag et?

Open monumentendag

Henk Westerik

De Open Monumentendag was dit jaar op zaterdag 12 september. Op deze dag waren er weer diverse activiteiten georganiseerd. Er was een mooie wandeling uitgezet, de Toren van de Oude Kerk was te bezichtigen en alle monumenten waren gratis toegankelijk. De R.K. Stefanuskerk werd druk bezocht vanwege de interessante rondleiding in de kerk. Maar ook de Doopsgezinde kerk trok veel belangstelling, vooral omdat hier extra aandacht werd besteed aan het bijzondere orgel, een Haupt orgel uit 1884 (gerestaureerd in 1984).

De activiteiten in het Bussemakerhuis trokken dit jaar wel bijzonder de aandacht, omdat hier de tentoonstelling "Borne op de Kaart" kon worden bekeken. Op deze expositie werd ruim aandacht besteed aan bedrijven, die Borne vroeger mede op de kaart hebben gezet. Dit waren met name de grutterij van de Erven Wed. A. ten Cate en de vier cichoreifabrieken die Borne heeft gekend. Ook werd er aandacht besteed aan de loop en de functie van de vroegere Bornse beek.

De tentoongestelde foto's waren voor menigeen een moment van herkenning van vroegere situaties. Vooral de foto's waarop de medewerkers van de bedrijven stonden afgebeeld werden vaak uitgebreid besproken.

In het boekwerkje, dat was samengesteld als documentatie bij de expositie en handleiding bij de wandeling, werd ingegaan op de diverse onderwerpen. Deze aanvulling werd bijzonder gewaardeerd. Het boekje is nog steeds te koop bij de VVV.

In het kader van Borne op de kaart werd door Leo Congert in de tuin van het Bussemakerhuis een reeks platen tentoongesteld, waarop de ontwikkeling van de plaats Borne in de loop der tijd werd weergegeven.

De expositie werd reeds in het Melbuul'nweekend, op vrijdag 28 augustus, geopend door onze wethouder de heer Nico Lansink Rotgerink en was te bezichtigen tot en met zondag 13 september. Na de opening werd aan hem een ingelijste kopie aangeboden van het extract uit de

leenregisters 1761/1762, waaruit zou blijken, dat Borne 900 jaar bestaat.

In aansluiting op de opening van de expositie, werd de put uit 1609 officieel overgedragen aan het museum Bussemakerhuis. Na de overdracht van de put, werd door het Melbuul'ncomité aangeboden een bij de put behorende puthaak te laten maken.

Onze voorzitter J. Hassels Mönning en mevr. N. van den Nieuwboer ondertekenen onder toezien oog van de genodigden het overdrachtsdocument van de put

De Open Monumentendag werd georganiseerd door de werkgroep Open Monumentendag aangevuld met de tentoonstellingscommissie van het Bussemakerhuis.

*Vandaag.....
Is gisteren geweest
Vandaag.....
Is heden
Vandaag.....
Morgen zien we wel*

Pastoor A.J.W. Middelweerd

*F.J. van Capelleveen**

Pastoor Middelweerd heeft slechts drie jaar de St. Stephanusparochie in Borne geleid. Toch heeft hij zich in die korte tijd bijzonder bemind gemaakt bij zijn parochianen, zoals moge blijken uit een gedicht van Gerard ten Voorde dat hij schreef kort na het overlijden van de pastoor. Het gedicht werd in december 1967 opgenomen in het parochieblad *Rond de Stephanustoren*. Hij schreef dit gedicht in zijn Bornse Twents.

Pastoor A.J.W. Middelweerd †

*'t Is dan tóch woar, al ku'j 't nig leuv'n.
Pastoor is dood, dat spit oens all'.
De staarke man, nog joenk van joaren
héé léé het of, héé kôm ten val.*

*Meer drée joar mocht 'n wiej hem hebb'n.
-In 'n priesterléev'n is drée joar kot-
Priester was e in hart en nieren,
héé wás van oens, meer blééf van God.*

*Héé kôm oet 't Sticht, meer heul van Twente,
oenz 'kléene, oole mooie loand.
Héé was in Vasse en in Hengel
ziene long hõng 'n noar disse koant.*

*Héé was zo bliej met Sunte Steffen
in Boorn. Héé zéé: "hier goa ik dood,
meer dát zal nog 'n tochje doer 'n
'k bin staark en joenk, hebt meer gin nood.*

*Meer God, héé zag zien 'n priester woandel'n
in oenze rommelige kerk.
Want hier wõr schilderd, timmerd, messeld.
Het doer 'n wa lang, meer kloar kö 't wéerk.*

*Zo God dow dach hebb'n: "wat zui'j langer
pastoor, in oendermoanse doan"?"
"De keerk is kloar en Boorn kan wieder,
iej maj't non 't Vaderhoes ingoan"?"*

*Zo is 't, meer wiej, wiej zõlt hem miss'n,
diss'n priester, met zien hert van goold.
Den gaf dée vreug, was gek met allen,
met aarm en riek, met jonk en oold.*

*Pastoor, iej gunt ow alle 'n Hemmel,
dat wiej ow mocht 'n, dóar wee'j van.
En Boorn, het zal ow nóoit vergett'n.
Wiej bidt 'vuur ow, dóar kui'j op an!*

* In het archief van Frits van Capelleveen vond de redactie nog enkele verhalen, al dan niet door hem bewerkt. De redactie wil deze verhalen alsnog publiceren in Boorn en Boerschop.

Een reis door de tijd van de negentigjarige IJclub Zenderen

Harry Filart

Clubliefde is voor hen een vanzelfsprekendheid. Elke dinsdagavond even verzamelen voor wat overleg, het gras maaien en eventueel was klusjes verrichten in en rondom het clubgebouw. Er is altijd wel wat te doen. Natuurlijk wordt tijdens deze bezigheden tijd gereserveerd voor een kopje koffie en voor dit laatste mocht ik langskomen. Immers de redactie van *Boorn en Boerschop* was op de hoogte van het feit dat de IJclub Zenderen in december negentig jaar bestaat. Een bezoekje waard dus en samen met de heren Theo Immers, Herman te Wierink, Johan Kamphuis en Henk ter Braak worden vele herinneringen opgehaald. Enig notulenwerk en wat stukken uit het archief doen de rest om te komen tot dit verhaal.

In de beginjaren van de vorige eeuw kon er in Twente op de beken, kanalen en onder water gelopen landerijen volop worden geschaatst. Alleen in de wat grotere steden kende men toen verenigingsijsbanen. Ook in Borne had men voor de Eerste Wereldoorlog al een eigen baan, tussen Borne en Delden. In die jaren kende men namelijk nog geen ontwatering. Wanneer in de herfst grote stukken land onder water stonden was een week vorst voldoende om de bevolking over enorme stukken ijsbaan te laten beschikken. Geleidelijk verbeterde de ontwatering en dat betekende met name voor de Borne ijsbaan de nekslag.

In Zenderen echter was er 's winters nog volop water en kon er bij vorst worden geschaatst. Over de kwaliteit van het ijs werd nogal eens geklaagd. Dat was één van de redenen dat in de herfst van 1919 plannen werden gesmeed voor de oprichting van een ijsclub. Deze moest er onder andere voor zorgen dat het ijs steeds sneeuwvrij werd gemaakt. De eerste aanzet tot de oprichting gaf de heer H.A. Ebbers. Deze was directeur van een kleine zuivelfabriek. De oprichtingsvergadering werd op 20 december 1919 gehouden in café Klaassen. Later was dit etablissement beter bekend als restaurant 't Loar.

De heer Ebbers werd ook de eerste voorzitter. Het eerste bestuur bestond verder uit: H.L.J. Winkelman, vice voorzitter; J.H. Kolthof, secretaris; J.C. de Wit-Spenkelink, 2e secretaris; H.F. Haarhuis, penningmeester; J.J. ter Haar, B.G.J. Gortemaker, B. v.d. Riet, A.B. Peper, G.J. Geuke, B. Ganzeboom, J.G.C. v.d. Riet, H. Tinselboer, G. ter Haar en G. Vlaskamp.

In het eerste artikel van het reglement viel de club maar meteen met de deur in huis: *'het doel is het bevorderen van het ijsvermaak in het algemeen en het houden van wedstrijden in het bijzonder'*.

Dat vraagt om enige uitleg, want onder dat houden van wedstrijden verstond

men toen wel iets heel anders dan nu het geval is. Er werden vooral ringrijderijen gehouden. Dat waren wedstrijden ringsteken met een stok. Dat deed je alleen of met zijn tweeën. Ook was er schoonrijden: dit is de oudste vorm van het schaatsenrijden in ons land.

De eerste baan die de club onderhield was op 't Weleveld. Omdat deze plas wel heel erg klein was ging men al snel op zoek naar iets anders. Men kwam uit bij 't Vleer, dat dicht bij de huidige baan ligt, aan de andere kant van het spoor. Hier konden de schaatsers veel beter uit de voeten, maar de ontwatering maakte ook hier al snel een eind aan de mogelijkheid tot schaatsen. De club kreeg vervolgens de beschikking over een enorme plas "De Braamhaarsvennen", op de plek waar nu de lus van Azelo in de autosnelweg de A1 ligt. Het ven was zo groot dat bezoekers van alle kanten het ijs op konden zonder dat er controle op het betalen van de toegang mogelijk was en dat kon onmogelijk de bedoeling zijn.

In februari 1922 kreeg de ijsclub, na een paar snelle verhuizingen achter elkaar, een definitieve bestemming, het terrein aan Het Hag, beschikbaar gesteld door de familie te Wierik. Dit was een prima plek, mede om het feit dat kinderen nu niet meer de gevaarlijke spoorbaan hoefden over te steken.

De ijsbaan zoals wij deze nu kennen

Bij gelegenheid van het veertigjarig bestaan in 1959, werd er geposeerd voor de fotograaf.

*Staan v.l.n.r. de heren Schothuis, Hilbrink, Stokkingreef, ten Thije, Engelbertink, Bartelink, Schwering en Smit.
Zittend v.l.n.r. de heren de Wit, van de Riet, Schulten, burgemeester van Bommel, wethouder Huiskes en te Wierik.*

De eerste tien jaar heeft zich gekenmerkt als een periode van opbouw. Alles gebeurde met beperkte financiële middelen, maar wel met een geweldige inzet van de toenmalige bestuursleden. Steeds als er een beetje geld in kas was werd er iets uitgebreid of verbeterd. In 1930 verwierf men zich onderdak door een keet van de werkverschaffing te huren. Hiervóór was men gewend dat een paar balen stro zowel de ingang van de baan als de kassa markeerden.

Geleidelijk kreeg het ijsbaancomplex de vorm welke het moet hebben. Zo kwam er een stuw in De Azelerbeek, waarmee men het water in de vijver kon laten lopen. Dat was hard nodig want het was wel eens voorgekomen dat het flink vroom en de ijsbaan niet open kon omdat er niet voldoende water was. Er kwam een kleine ijstent en een baanverlichting werd aangelegd. Met dit laatste was de jeugd niet echt blij want bij de ontluikende liefde, die bij het schaatsen soms ontstond, bleef men liever in het donker.

De oorlogsjaren

De oorlogsjaren waren uiteraard niet gemakkelijk voor de ijsclub; samenscholingen waren toen immers verboden. Het bestuur opende op een gegeven moment toch de baan, maar op last van de gehate landwacht moest de baan weer worden gesloten. De Duitse Wehrmacht daarentegen toonde zich een stuk coulanter. Van deze mocht er gewoon worden geschaatst. In de herfst van 1944 vond een bombardement plaats aan de spoorlijn bij Zenderen. Een paar projectielen kwamen terecht in het droge bassin van de ijsbaan. Eén bom sloeg zelfs

een gat dat een doorsnee had van 20 meter en een diepte van 10 meter. Later bleek ook nog dat enkele niet ontploft waren. Een jaar of drie na de oorlog – toen er inmiddels al weer vrolijk geschaatst was – werden ze pas weggehaald.

Oorkonde

In de statuten van de vereniging is o.a. ook opgenomen dat een ieder die vijftienvijftig jaar onafgebroken lid is van de vereniging een oorkonde ontvangt.

Zij krijgen daarmee tevens een lidmaatschap voor het leven en betalen geen contributiegeld meer. Inmiddels zijn meer dan 300 personen een kwart eeuw of meer onafgebroken lid.

Hoogtepunten in de jaren vijftig en zestig waren zonder enige twijfel de uitbreiding van de baan, waardoor een 400 meterbaan kon worden uitgezet en de bouw van het pomphuis met pomp. Een mijlpaal bereikte men zelfs in 1959 toen men met het clubhuis Het Hag realiseerde, compleet met kantine en vergaderruimte. Men was de koning te rijk en helemaal toen in 1973 het toiletgebouw werd aangebouwd. Tevens werd toen ook de kassa verbeterd. Verder zijn er met beperkte middelen de eerste stappen gezet richting mechanisatie. De oude legerjeep en de borstelmachine werden 's avonds na 10 uur, wanneer de baan gesloten was, een vertrouwd beeld op de ijspiste.

Wereldberoemd in Zenderen en omgeving

J.G.C. van de Riet, -Johan, wie kent hem niet. Hij maakte al deel uit van de IJclub Zenderen toen deze eigenlijk nog niet bestond. Als 16-jarige was hij

De heer Van de Riet voor zijn vertrouwde clubhuis

<i>Ijsbaan</i>	<i>Contributie</i>	<i>25 jaar</i>	<i>Contributie</i>	<i>25 jaar</i>	<i>Contributie</i>	<i>25 jaar</i>
<i>1951/52</i>	<i>1.25</i>	<i>0.75</i>	<i>0</i>	<i>1.25</i>	<i>1.25</i>	<i>1.25</i>
1952/53	1.50	0.50	13	1.50	16.50	
1953/54	1.50	0.50	23	1.50	16.50	
1954/55	1.50	0.50	32	1.50	16.50	
1955/56	1.50	0.50	26	1.50	13.50	
1956/57	1.75	0.75	-	1.75	1.75	
1957/58	1.75	0.75	3	1.75	4.50	
1958/59	1.75	0.75	10	1.75	11.00	
1959/60	2.-	0.75	5	2.-	2.50	
1960/61	2.-	0.50	4	2.-	2.00	
1961/62	2.-	0.50	12	2.-	6.-	
1962/1963	2.00	0.75	23	2.50	37.50	
1963/1964	2.50	0.75	22	2.50	16.50	
1964/1965	3.-	0.75	5	3.-	5.75	
1965/1966	3.-	0.75	16	3.-	12.00	
1966/1967	4.50	0.25	1	4.50	0.25	
1967/1968	4.50	0.25	-	4.50	1.25	
1968/1969	4.50	1.25	3	4.50	3.75	
1969/1970	2.75	1.25	15	4.50	13.75	
1970/1971	4.50	1.25	14	4.50	17.50	
1971/1972	5.00	1.50	8	5.-	16.-	
1972/1973	5.00	1.75	4	5.-	-	
1973/1974	5.00	1.50	0	5.-	-	
1974/1975	5.-	1.50	0	5.-	-	
1975/1976	6.75	2.-	15	5.-	30.-	
				<i>447.50</i>	<i>190.50</i>	

Overzicht van geïnde contributie, het aantal verkochte dagkaarten en het aantal dagen waarop de ijsbaas geopend was in de periode 1951 / 1976.

één van de 30 personen die betrokken waren bij de oprichting van de vereniging. In 1920 werd hij gekozen als secretaris. Het was een functie die bij hem paste, een mensenleven lang. "Geen laatbloeier, maar een doorbloeier", werd eens over hem gezegd. Want het feit deed zich voor dat Johan maar liefst 75 jaar de functie van secretaris heeft bekleed en op meer dan voortreffelijke wijze. Deze enorme staat van dienst was nog nimmer vertoond. En het leverde hem zelfs een plek op in het Guinness Book of Records.

J.G.C. van de Riet werd in Zenderen en met name bij de ijsclub, geroemd om zijn nauwkeurigheid. Johan, die uiteraard ook het ere-lidmaatschap van de vereniging had, was een man van de cijfers en getallen. Voor wat tegenwoordig heel eenvoudig in het geheugen van de computer wordt opgeslagen, had hij slechts een pen en papier tot zijn beschikking. Bij hem was het papier dan ook ontzettend geduldig. Alles werd genoteerd en bewaard voor het nageslacht.

De negentigjarige club kende door de jaren heen maar weinig voorzitters. De heer Ebbers, die de aanzet voor de oprichting gaf, was de eerste. Hij bleef een jaar aan het bewind. Voor een periode van eveneens een jaar werd hij opgevolgd door J.J. ter Haar.

Hierna kwam de voorzittershamer in handen van de heer H.J. Schulten, directeur van de Boerenbond. Meer dan 40 jaar hield deze man het vol. Hij loodste de vereniging door de oorlogsjaren.

In 1962 werd Schulten opgevolgd door zijn schoonzoon, de heer M.M.M. Trooster. Deze had al de functie van directeur bij de Boerenbond overgenomen en werd nu ook geacht de teugels in handen te nemen van de ijsclub. De heer Trooster stelde in dat opzicht niemand teleur en vervulde deze taak met verve, liefst 45 jaar lang, waarna hij tot erelid werd verkozen.

Vanaf 2007 is de functie van voorzitter vacant.

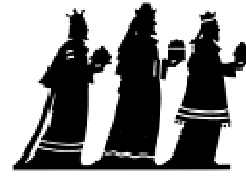
Dagen waarop de ijsbaan Zenderen was geopend

1919/1920	= niet geopend	1930/1931	= 4 dagen
1920/1921	= niet geopend	1931/1932	= niet geopend
1921/1922	= 10 dagen	1932/1933	= 14 dagen
1922/1923	= niet geopend	1933/1934	= 16 dagen
1923/1924	= 2 dagen	1934/1935	= 1 dag
1924/1925	= niet geopend	1935/1936	= 4 dagen
1925/1926	= 9 dagen	1936/1937	= 3 dagen
1926/1927	= 2 dagen	1937/1938	= 1 dag
1927/1928	= 4 dagen	1938/1939	= 9 dagen
1928/1929	= 32 dagen	1939/1940	= 51 dagen
1929/1930	= 3 dagen	1940/1941	= 32 dagen

"Dagen waarop de ijsbaan Zenderen was geopend".
Beide notities geven aan dat ook vroeger lang niet alle winters streng waren.

Het l p op kerstmis an

Leo Leurink

Het gedicht, hierbij in Boorns dialect, beschrijf hoo wiej in oenze keenderjoaren drok wadden um 'n kerststal en zo, wier in de rieje te kriegen. Nen kerststal, in mekaar timmerd van 'n hoalten kistke, met 'n ofdak van stro, met de kribbe in 't midden en de beeldkes binnen en boeten d'r umhen, dat was woar 't um dreajen. En wieder doarbief mos, ieder joar opniej, het neudige greun met wat roodgekluurde holskrabben kommen.

Het heugt mie nog dat joar, dat wiej in Hettum op jach gungen noar greun en dat 'r oonderwiel wat snee v l en het 'n groad of wat vreur. 'n Oald meanske, as 'k good heb, Piepdientje eneumd, -ze wonnen na st Caf  Horstink in Hettum (woar noe hotel Jachtlust is)- dat rapen zo met de blote haanden de nog daampende peerdek ttel van de straot en deu ze in nen oalen emmer. Dat biezondere beeld, in dee sneebuuj, is mij nog altied bije blevven. Dat verget ie as kleane jong nich zo rap.

Het peerd en wagen was too ok in Boorn en de boerschop, -eand veertiger-, begin vieftiger joaren, nog een vertrouwd beeld in de stroat. De mest was vrogger ok vuur de kleane man van petaansie; heel v l leu verbouwen too op heur heukske grond de neudige greunte en earappel. En de peerdemest op stroat, zo vuur 't opgriepen, kwam 't oale meanske zod nig na good van pas.

'n Bos, kot bije earve "het Bartelink", was vuur oons d  stie um kerstgreun te zeuken. D n bos lea teagenoaver het eerder geneumde caf  en rechts doarvan geet noe de weg met de klootschetersbaan van de Hettumse klootscheters. Mear veurzichtigheid was neudig, wis noa dat moal too wiej w dden anhouden duur ne boswachter d n oons onbevreurden de wacht anzea.

Too'w van 'n schrik wan bek mmen kregen wiej toch nog 'n luk dannengreun van 'm met, met doarbief de waarschouwing dat hee oons hier nich wier wol zeen. Mer oaver dee waarschouwing wollen wiej noe, het joar d'r op, nich al te lang prakkezeren; d'r mos hoo dan ok het neudige greun in hoes wodden haald.

De beeldkes van oenzen vroggeren kerststal bint der nog aaltied. Oenze kleankiender bint der mear wat blije met. Wat van dee beeldkes bint wa 'n luk annebraand, to joaren eleen bije oens in hoes, duur ne umgevallen keers, het stro in 'n kerststal in braand vleug. Nich   n van de drie k nningen, mear noe alle drie te hoop, zeet d'r, seends den braand, 'n luk zwat oet !

Rechtervoort stoat dee oale beeldkes in ne wat mear niejmoodsen stal, duur oenzen schoonz n met beh lp van "Black & Decker" schier in mekaar zet. Mear al het kerstspul wodt vandaag an 'n dag, al moanden vuur de kerstied oet, in 't onwieze in de weenkels anbeuden en ok volop koch.

De vroggere spannende jacht noar kerstgreun z lt oenze kleankeender, dee temet wier roondum 'n kerstboom zit, deank ik, jammer genog, nich mear metmaken.

De nije kerststal met de oale beeldkes

Weenter op earve 't Bartelink langs de Deurningerbèk en de Weerselerstroat.

Doamoals in de kerstied

1. *De Kerstied steet wier vuur de deur,
dat wil vuur oons, ja, heel wat zeggen.
Noe mut wiej oaver zovöl dingen
es rap met mekaar goan oaverleggen.*
2. *'t Allereerst möt wiej de krib opzetten
en doar is heel wat van te maken.
Vuur as dát almoal vuur mekaar is
broekt wiej 'k weet nich woovöl zaken.*
3. *Mear eaven later he'w oons plan al maakt,
zonder oons nog wieder te bezinnen:
In Hettum, doar bie Bartelink in 'n bos,
is van allns, mèèr as genog, te vinden.*
4. *Rap op de fiets en 'n kwateerken later
bi'w a in 'n bos duur 't greun an 't strienen.
Hier zeet wiej dit en doar zeet wiej dat
en loa'w 't in nen groten buul verdwienen.*
5. *'t Gef doar zo völle soorten mos
hier greunen en doar wat griezen.
Het ene kroes en 't aander glad,
allns kö'w broeken op oonze wieze.*
6. *Ok holskrabben nemt wiej met,
èn paddesteule of bint t zwammen ?
Hoo fris zöt doar 't klimop d'r oet,
doar roond dee oale ekenstammen.*
7. *Kiek doar hangt leag wat dannentäkke,
joa, dat zal oons temet wal lukken.
'n Boom hoeft wie nich in te klimmen,
en kö'w zo volop dannenappel plukken.*
8. *'n Buul he'w tot boavenan too vol;
loat 'n boswachter oons zo nich zeen.
Joa, loa'w maken da'w hier votkomt,
aans koomp hee nog in de been.*
9. *En zo göng 't rap op hoes op an
en doert et wis nich al te lang.
't Kribke kriegt wiej noe wa kloar;
óéns maakt ze nich meer bang.*

Foto's:

pagina 6 uit het fotoalbum van de familie Leurink.
pagina 7 website Heemkundevereniging Hertme.

Bornse mannen in dienst van het vaderland -1

Anja Tanke

Tot 1813 hadden Nederlandse jonge mannen de keus of zij al dan niet in het leger gingen; het leger bestond uitsluitend uit beroepskrachten. In navolging van het Franse model ontstond in 1813 de Nationale Militie. Toen hadden mannen geen keus meer. Mannen uit alle klassen werden gedwongen het vaderland vijf jaar militair bij te staan: de dienstplicht ontstond. Ook bleef het mogelijk op vrijwillige basis in het leger te gaan. Dat kon bij de Nationale Militie, maar ook bij een ander legeronderdeel.

In twee delen zullen de lotgevallen worden beschreven van Bornse mannen in dienst van het vaderland. In deze aflevering het levensverhaal van Julius Protzmann die tekende bij het Koninklijk Nederlandsch Oost-indisch Leger. In de volgende *Boorn en Boerschop* kunt u lezen over Bornse mannen die hun dienstplicht vervulden bij de Nationale Militie.

Van Vriezenveen naar Atjeh

In 1860 wordt in Vriezenveen in de wijk de Pollen Julius Protzmann geboren. Een arm gebied waar de hutten of kleine huizen op hoogten (pollen) gebouwd werden. Julius is van beroep landbouwer/arbeider. In 1878 wordt hij in Vriezenveen ingeschreven in het militieregister voor het lichtingsjaar 1880. Dat betekent dat hij in 1880 ingelijfd zou worden bij de Nationale Militie en vijf jaar dienstplicht vol moest maken. Maar Julius had oudere (half)broers en werd daarom vrijgesteld wegens broederdienst.

via het koloniaal werfdepot in Harderwijk. Julius ontving op de dag van inscheeping f 300,-- premie met aftrek van het bedrag dat hij een jaar eerder bij de huzaren had ontvangen.

Van iedere koloniaal werd in het zogenaamde stamboek bijgehouden hoe het hem verging. Naast de persoonsgegevens werden het signalement, in- en uitdiensttreding, rang, veldtochten, 'uitstekende daden' en verwondingen geregistreerd. Met behulp van het stamboek volgen we Julius' spoor.

Tussen 1880 en 1890 werd Nederland getroffen door de landbouwcrisis, die grote armoede bracht in de steden en op het platteland. Het waren dus slechte tijden. Misschien besluit Julius daarom in het leger te gaan. Op 17 mei 1882 tekent hij een contract met een tijdsduur van zes jaar bij het eerste regiment huzaren en ontvangt direct f 60,-- premie. In mei 1882 vertrekt hij vanuit Vriezenveen naar de kazerne in Amersfoort en vervolgens naar Deventer.

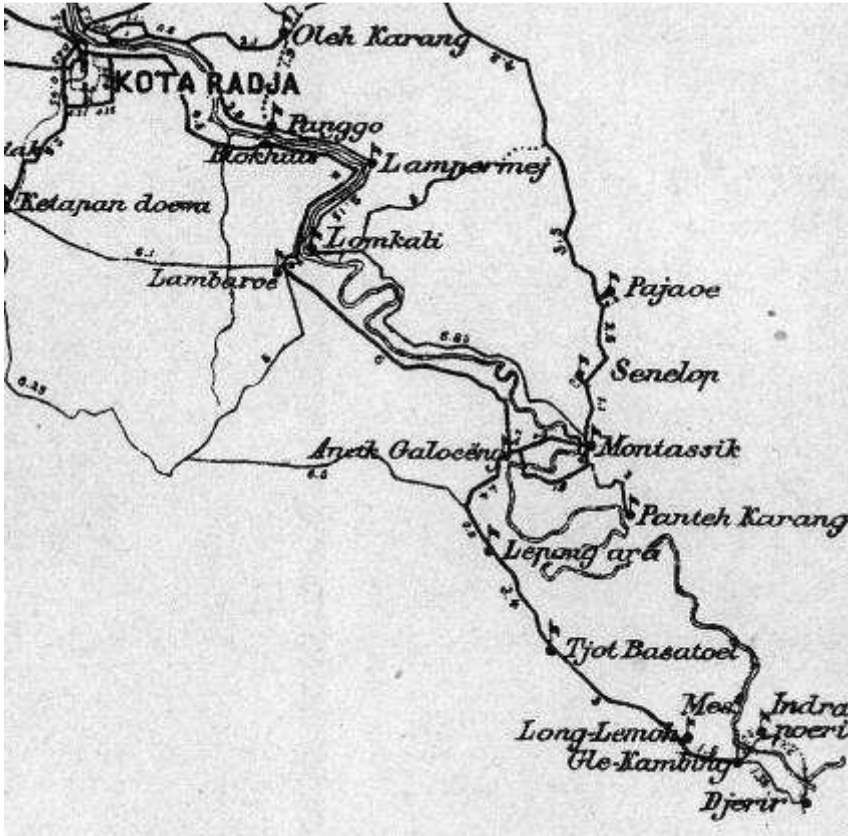
Kolonialen schepen in met bestemming Nederlands Oost-Indië

Vanaf 1873 waren er ten gevolge van de Atjehoorlog veel mannen nodig. Om soldaten aan te moedigen zich als koloniaal soldaat te laten uitzenden, kregen zij een deel van het traktement vooruit betaald en hadden recht op een levenslang pensioen. Voor veel mannen een aantrekkelijk bedrag waarbij men de risico's die een bestaan als koloniaal met zich meebracht, voor lief nam.

Op 4 juli 1883 begint de grote reis naar Indië. Julius scheept in Amsterdam in op het stoomschip Madura. Op 15 augustus komt het schip aan in Batavia. Hij gaat daar een ongewisse toekomst tegemoet in een land met een ander klimaat, andere gewoonten, onbekende ziekten en een voor hem totaal onbekende vijand. Soldaten waren slecht toegerust voor hun taak en het uniform was ongeschikt voor het klimaat.

Op 8 mei 1883 tekent Julius bij het Koninklijk Nederlandsch Oost-indisch Leger (K.N.I.L.) als cavalerist 2^e klasse. Werving van deze soldaten liep

In Batavia wordt Julius geplaatst bij het regiment cavalerie. Over 1884 en 1885 staat in het stamboek:

Gedeelte van een kaart van Atjeh. Rechtsmidden de post Lepong ara. Geheel rechtsonder de post Djerir¹.

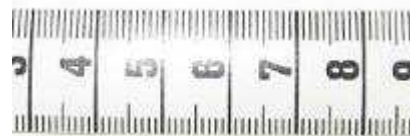
krijgsverrichtingen tegen Atjeh. Wat dat voor verrichtingen zijn, wordt niet vermeld.

Op 13 januari 1885 werd in het verslag van de civiel- en militair gouverneur het volgende genoteerd: *Heden werden de posten van Djerir tot en met Lepong ara opgeheven. In het geheel leden wij daarbij een verlies van twee gesneuvelden en dertien gewonden.*

Deze posten werden opgeheven omdat de regering besloten had een gesloten postenlinie aan te leggen, die de hoofdvestiging Kota Radja moest omgeven. Djerir en Lepong ara vielen buiten deze linie. De afvoertransporten kregen echter te maken met aanvallen en daarom werden sterkere dekkingstroepen ingezet. De transporten en de dekkingstroepen werden vooral beschoten tussen de plaatsen Rahat en Lepong ara². Julius maakte deel uit van de dekkingstroepen en hij was één van de 13 gewonden. Hij werd getroffen door een schot in de rug. In het stamboek wordt daarover het volgende geschreven: *Belangrijke belemmering in de beweging van het rechter bovenlid na schot in den rug met nablijvende onderlinge vergroeiing der rechter rug- en schouder-bladspieren. Verwonding ontstaan in en door den dienst. Mist het noodzakelijk gebruik van het rechter bovenlid.*

Ten gevolge van zijn verwonding wordt Julius permanent ongeschikt verklaard voor militaire dienst. Op 1 augustus 1885 vertrekt hij vanuit Padang met het stoomschip Prins Hendrik naar Nederland. Het schip kwam op 14 september in Amsterdam aan. Julius ontvangt zijn certificaat van goed gedrag, een medaille en een levenslang pensioen van f 400,- per jaar.

Hij heeft wel een "souvenir" meegenomen in de vorm van een kogel onder zijn rechter schouderblad. Het lukte de artsen in Indië niet deze te verwijderen. Julius loopt er jaren mee rond en uiteindelijk wordt de kogel in 1895 operatief verwijderd. Destijds was dat voor het Utrechts Nieuwsblad bijzonder genoeg om er een artikel aan te wijden, want veel mannen overleefden een dergelijke verwonding niet.

Deze loden kogel, die ca 15 gram weegt en vermoedelijk afkomstig is uit een pistool of karabijn, heeft Julius 43 jaar met zich meedragen; tien jaar in zijn lichaam en daarna aan zijn horlogeketting. Voor dit doel is een oog aan de kogel gesoldeerd.

Medaille voor bewezen diensten

Wie was Jan van de Pel

Leo Leurink

Zijn ware naam was Jan Smit; als ik 't juist heb stond zijn geboortehuis nabij de plek waar zich thans de Pellenhof bevindt. Tot en met de vijftiger jaren van de vorige eeuw was Jan van de Pel een bekend dorpsfiguur in het straatbeeld van Borne, waar hij dagelijks zijn ronde deed om weggegooid sigaren- en sigarettenpeuken uit de goot op te rapen. Thuis liet hij de vergaarde tabak drogen en gebruikte deze voor eigen consumptie.

Wie was deze Jan Smit?

Volgens Hennie Egberink, die een tweetal foto's bezit waar Jan op de achtergrond staat afgebeeld, moet hij van beroep schilder zijn geweest. Geruime tijd woonde hij in een groene keet aan het eind van de Veldovenweg. Jan sleet zijn laatste levensdagen niet in Borne, maar in een bejaardentehuis in Winterswijk, in welke plaats hij op 23 oktober 1963 overleed.

Oproep

Hierbij doe ik een oproep aan de lezers van dit blad om meer wetenswaardigheden over deze, in de vorige eeuw, opvallende dorpsfiguur Jan van de Pel.

U kunt mij via tel. **074-2663160** bereiken; zo nodig kom ik graag bij u langs om uw informatie te noteren en om eventuele foto's te kopiëren.

Wellicht kan ik bij een van de volgende uitgaven van *Boorn & Boerschop* een uitvoeriger verhaal over Jan Smit, alias Jan van de Pel, aan u presenteren.

Al bij voorbaat dank voor uw reactie.
Leo Leurink

Jan van de Pel

Leden van de R.K. dansvereniging *Hooger zij ons doel*

Anja Tanke

In de vorige aflevering van *Boorn en Boerschop* stond een foto afgebeeld van leden van de R.K. dansvereniging *Hooger zij ons doel*. Inmiddels zijn van enkele leden de namen bekend. Herkent u nog andere personen? Laat het de redactie weten!

Namenlijst:

3. Ley Wegter
6. Cato Wegter
7. Jan Hassels Mönning
11. Frans Wegter?
13. Antoon Wegter
16. Anna Morselt?
18. Anna Tangelder?
21. Fr. Vaalt
23. Liedenbaum
30. Vaalt?

Aanwijzing van de grens tussen Azelo en Zenderen in 1634

Robert Platenkamp

In het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle trof ik een paar jaar geleden een heel bijzonder verslag aan. Het betrof het proces verbaal van de aanwijzing van de grens tussen de marken Azelo en Zenderen uit 1634. Hierin wordt de grens van het Graes naar het Stover puntsgewijs beschreven. De lezer zal zich afvragen waar die plekken tegenwoordig liggen. In dit artikel probeer ik daarop een antwoord te geven.

Grensgeschillen

Marken waren organisaties van grondeigenaren die het beheer voerden over uitgestrekte woeste gronden. Ze ontstonden in de 13^e, 14^e en 15^e eeuw en werden pas halverwege de 19^e eeuw opgeheven. De marke droeg zorg voor een verantwoord gebruik van de woeste gronden. Dat gebeurde door het tegengaan van overexploitatie. Daarom werden regels vastgesteld over het maaien van plaggen, het steken van turf en het weiden van vee. Een duurzaam beheer was mogelijk, maar dan moesten de gronden heel duidelijk worden afgebakend, evenals de groep van de gebruikers. Er mocht geen twijfel over bestaan wie waar recht op had. Maar in de praktijk was dat lang niet altijd het geval. Grensgeschillen met naburige marken deden zich regelmatig voor. Ook tussen Azelo en Zenderen ontstond ca. 375 jaar geleden een flink verschil van mening over de precieze loop van de grens. De grondeigenaren, ook wel gewaarden of goedsheeren genoemd, kwamen echter in der minne tot een overeenkomst. Vier deskundigen, twee aangewezen door Azelo en twee door Zenderen, wezen in gezamenlijk overleg de grens aan. Hiervan werd een verslag opgemaakt. Dat vond plaats in Borne op 15 november 1634. Hieronder volgt de oorspronkelijke tekst van dit bijzondere epistel. Die tekst is cursief afgedrukt. Bij elk onderdeel geef ik een korte toelichting.

Het verslag van de deskundigen

Dewijle eene tijdlang herwards quaestie, misverstand en oneenigheid geweest is, wegens de limieten en bepaelinghe der markten Senderen en Aselo, ende deshalven voor ende nae van beide voorgeng. Markten, so met condschappen te voeren als anders grote onkosten gedaen binnen, en nae alle apparentie te vermoeden stond daaruit een proces te konnen errijssen, So is sulks geschil, misverstand en quaestie op behach, approbatie ende confirmatie beider voorgeng. Markten goedsheeren, Die deswegen ten deele all versogt en angesproken binnen, nu en ten eeuwigen tijden van naebep. ingesetene meijeren en huisluiden beider bovengeng. markten, Avermits van die Markte Senderen tot onpartijdighe averman genomen waren Hendric ten Middesdarp ende Wolter ten Veldhuijs, ende van de Markte to

Aselo Jan de Meijer to Delden ende Hans ten Pierike, die dese sake richt vinden konden, Op naevolgende conditiën vriendelijk veraccordeert en verdragen, al to weten boven Graes Huis, tussen die drie Markten Senderen, Aselo en Deldener Es, Sall staen tot discretie ende goedvindinge der voorgeng. drie markten goedheeren,

In de eerste alinea's van het verslag wordt de achtergrond van het proces-verbaal geschetst. Er bestaat al geruime tijd discussie over de grens tussen de marken Zenderen en Azelo. De gewaarden willen het echter niet laten komen tot een juridische procedure. Ze hebben vier onpartijdige deskundigen gevraagd een voorstel te doen over de loop van de grens. Namens Zenderen zijn Hendric ten Middesdarp en Wolter ten Veldhuijs aangewezen en namens Azelo Jan de Meijere te Delden en Hans ten Pierike. Zij doen de gewaarden een voorstel waar ze alle vier achter staan. Dit voorstel moet echter nog wel worden goedgekeurd door de gewaarden van de marken Zenderen, Azelo en Deldeneres.

Dienvolgens sall de Laeke gaen van de Graes Brugge op den laeksteen voor de Geerdinksteeghe en sall dan over die Becke nae den Aseler Esche van den van Aselo gebruikt worden, en den grond over die vorgeng. Becke nae het Sender veld van den van Senderen,

De grens loopt van de brug (over de Azeler beek) bij het Graes (**punt 1**) naar de grenssteen voor de Geerdinksteeghe (**punt 2**). De Geerdinksteeghe heet nu Graesweg. De grond over de Azeler beek zal ter hoogte van de Azeler es door de gewaarden van Azelo gebruikt worden en de grond over de Azeler beek ter hoogte van het Zenderveld (dit wordt vele jaren later het Bornse veld genoemd) door de gewaarden van Zenderen.

Sall verners van den voorschr. Stein voor die Geerdink Steeghe die Laeke gehouden worden an die kaante van de Becke nae Wilmink Nije Maete, daer die pael play to staan, allewaer een paal weder gesatt sall worden, ende wat van den voorschr. Gesatten paele untoslagene grunde buiten den Aseler Meeden ofte bouwland, als ook Averdijk en Mr. Berend Meijlings meden hen an dat Huneborgs

Vunder bevunden wordt, sall bij den van Senderen blijven en van haar buiten eenige bespreking van den van Aselo gebruikt worden.

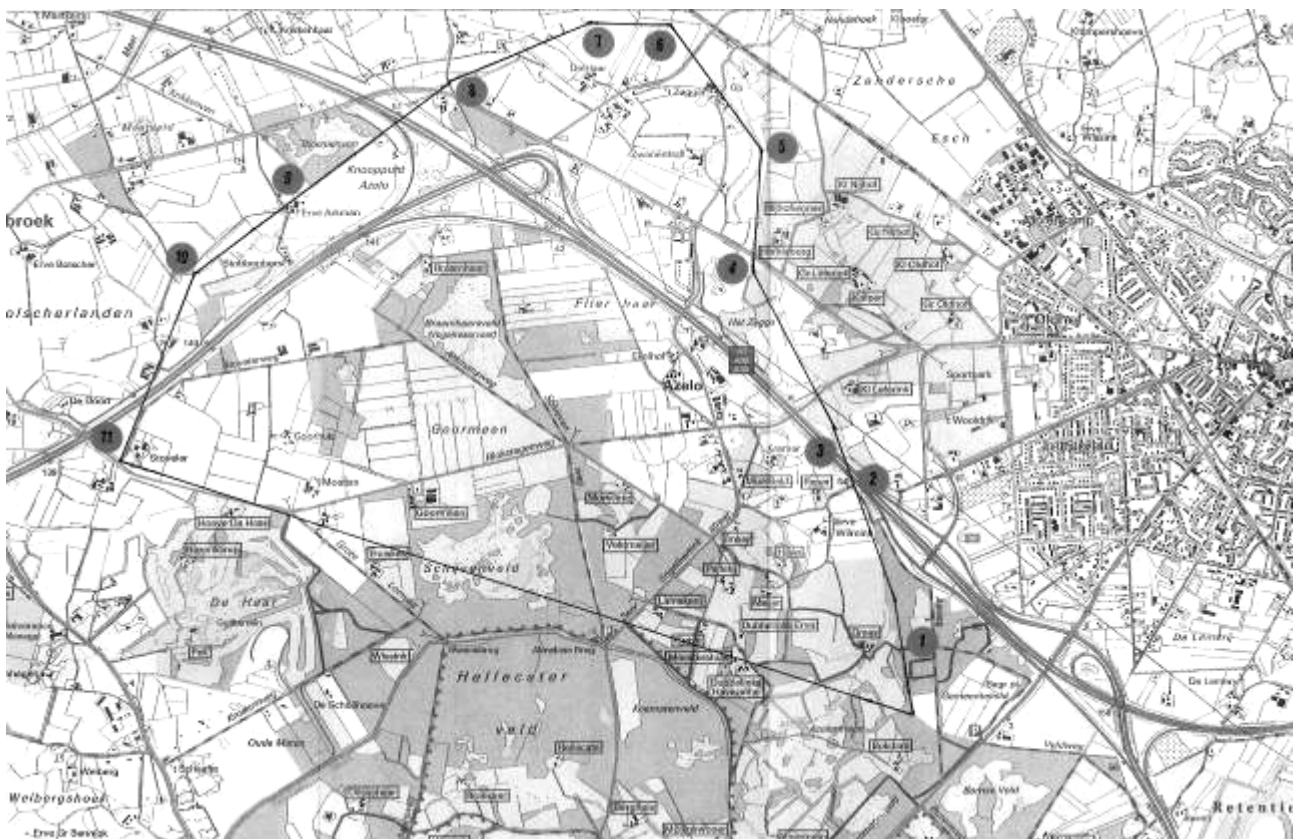
Vanaf de grenssteen voor de Geerdinksteeg gaat de grens langs de kant van de Azeler beek naar de nieuwe maat van Wilmink. Daar stond voorheen een grenspaal, maar deze is blijkbaar verdwenen. Er zal opnieuw een grenspaal worden geplaatst (**punt 3**).

Van deze nieuwe grenspaal loopt de grens naar het vonder van de Hondeborg (**punt 4**). Wat er langs deze grens aan onontgonnen gronden ligt langs de weiden en akkers van Azelo alsmede de weiden van Averdijk en mr. Berend Meijling behoort toe aan de marke Zenderen en mag door de gewaarden van Zenderen worden gebruikt zonder dat de gewaarden van Azelo daartegen bezwaar kunnen maken.

Seggerink meeden en Saelkink hael up den kleinen Laekstein agter Pottkamps maete in den Vleer an den vrijdagsbelt,

We komen hier bij de noordelijke punt van de marke Azelo. De grens loopt tussen de weiden van Zegger en de punt van de gronden van Saelkink (**punt 6**). Tussen deze percelen loopt een sloot. De grens gaat uit deze sloot naar de kleine grenssteen achter de weide van Pottkamp in het Vleer bij de vrijdagsbelt (**punt 7**).

ende van den voorgem. Stein het tussen Seggerink en het Tusvelderland duer den graven, en ut den voorgem. Graeven, sall die laeke lijnenregt afgaen up het hael up Arkink heerd;

Het beschreven grensgebied op de kaart van 2000

Van dat voorengen. Hundeborgs vunder hen up den hael van Seggers slygte maete is binnenland en sall met die Laeke gehalten worden, als sulks van olds geweest is.

Van het vonder van Hondeborg naar de punt van het kleine weiland van Zegger (**punt 5**) is binnenland. De grens loopt daar zoals vanouds.

Van de voorgem. Slygte maete sall die Laeke gaen tusschen Seggerink meeden en Saelkink hael, gaende van daer ut den graeven van de voorgem.

Van de kleine grenssteen achter de weide van Pottkamp loopt de grens tussen het land van Zegger en het Tusveld door de sloot (**punt 8**) en vanaf de sloot zal de grens in rechte lijn gaan naar de nok van het dak boven de haard van Arkink (**punt 9**).

Ende Aselo wat quaestie was up geenem sijde den Braemhaers Esche, daer die Laeke regt uth kumt, daer die Aseler pretenderen, dat die Laeke aldaer up die Kruiskuelen solde gaen; so is averkommen ende ingewilligt, dat den qestieussen grund gedeelte sall worden,

ingewilligt
 Daerwan die van Senderen nae haere sijde hebben sullen twee
 deelen, ende die van Azelo nae haere sijde een deel der voorgen.
 quaestieussen grunde, voor verhalder gestalt gedeelt sijnde,
 sall alsdan Tuschken beiden een pael geslagen worden, van
 waer die Laeke lijnen regt up het hael to Arkink als
 voorschr. gaen sall, gelijk ook een pal up die andere sijde
 van den Braemhaers Esche up den graeven van voorschr.
 Seggerink ende Tussvelder land sall accorderen. Und is
 gewilliget en versproken, dat die van der Braemhaer, van
 des Braemhaers Esches graeven twintig tratt sollen plaggen
 maeyen mogen buiten veranderinge van die van Senderen.
 Voorts sall die laeke van Arkink hael afgaen
 agter die Braemhaer inck meeden hen an den hoek van

Gedeelte uit het verslag uit 1634 van de aanwijzing van de grens tussen Azelo en Zenderen. Heeft u moeite met het handschrift? De tekst staat hieronder.

Daarvan die van Senderen nae haere sijde hebben sullen twee deelen, en die van Azelo nae haere sijde één deel der voorgen. quaestieussen grunde, voor verhalder gestalt gedeelt sijnde, so sall alsdan tusschen beiden een pael geslagen worden, vanwaer die Laeke lijnen regt up het hael to Arkink als voorschr. Gaen sall, gelijk ook een pal up die andere sijde van den Braemhaers Esche up den graeven van voorschr. Seggerink ende Tussvelder land sall accorderen.

Und is ingewilligt en versproken, dat die van der Braemhaer, van des Braemhaer Esches graeven twintig tratt sollen plaggen maeyen mogen buiten veranderinge van die van Senderen.

Er bestaat verschil van mening over de loop van de grens bij de Braamhaar es. De grenslijn komt daar recht van het Tusveld. De gewaarden van Azelo zijn van mening dat de grens naar de kruiskuilen zou moeten lopen. Kruiskuilen zijn grensmarkeringen, net zoals grenspalen en grensstenen. Waar die kruiskuilen gelegen hebben, is niet meer vast te stellen. Wel is duidelijk, dat de gewaarden van Azelo vinden dat de grens voor hen gunstiger, dus meer naar het noorden, zou moeten lopen. Partijen bereiken daarover een compromis. De in het geding zijnde grond wordt gedeeld, en wel zodanig, dat de aan de marke Zenderen twee derde wordt toegewezen, en aan de marke Azelo één derde. Om de grens te markeren zal een grenspaal worden geplaatst, waarvandaan de grens lijnrecht naar de nok van de boerderij van Arkink loopt. Ook wordt een grenspaal aan de andere kant van de Braamhaars es geplaatst die overeenstemt met de grenslijn naar de sloot van Zegger en het Tusvelderland.

Het is interessant om te speculeren over dit onderdeel van het grensconflict. Je krijgt de indruk dat de gewaarden van Azelo van mening waren dat de grens langs de Joostinkdijk en de Bornsestraat naar Arkink zou moeten lopen. Het huidige natuurgebied Bloemenven was dan grondgebied van Azelo geweest. De gewaarden van Zenderen dachten daar heel anders over. Vermoedelijk vond Zenderen dat Azelo geen recht had op het gebruik van de woeste gronden ten westen van de Braamhaar es. Partijen bereikten overeenstemming door vanaf het huidige kruispunt Tusveld – Bornsestraat een rechte lijn te trekken naar Arkink. Daardoor ontstond een verdeling twee derde Zenderen en één derde Azelo.

Verder wordt afgesproken, dat de bewoners van de erven Braamhaar vanaf de sloot langs de Braamhaares over een breedte van twintig passen plaggen mogen maaien, zonder dat de marke Zenderen daartegen iets mag ondernemen.

Voorts sall die laeke van Arkink hael afgaen agter die Braemhaer inck meeden hen an den hoek van voorn. Meeden seven tratt van de voorn. Braemhaers meeden graeven, alwaer een pael sall gesatt worden van welken voorn. Pael de laeke lijnen regt sall gaen up den laeksteen voor het Stover, ende sullen voorgen. beide Marken met den gesatten marken over scheidspalen, ende gecelebreerde transactie nu en ten eeuwigen dagen van alle haere deshalven gehadte misverstand ende quaestie geaccordeert, verdragen ende gescheiden sijn en blijven, ende nu ofte tot geenen tijden daertegens wederumme etwas in 't geringste ofte meeste pretenderen ofte voornemen.

Van de nok van boerderij Arkink zal de grens achterlangs de weiden van Braamhaar lopen naar de hoek van die weilanden en zeven stappen van de sloot langs de weiden zal een grenspaal worden geplaatst (**punt 10**). Van deze grenspaal zal de grens lijnrecht naar het Stover lopen (**punt 11**).

Met het plaatsen van deze merktekens en grenspalen en het sluiten van deze overeenkomst zal het geschil zijn beslecht en zijn de beide marken van elkaar gescheiden. Niemand zal daartegen iets mogen ondernemen.

Allent sunder arglist, in getuigenis der waerheid aller voorgem. punten en articulen, hebben hierbij an ende aver alle sijden der Markte van Senderen geweest, Lubbert Hoffmeijer to Borne, Johan Wernsink, Geerd Leferink, Johan ten Hulscher, Egbert ten Nijenhave, Johan ten Oldenhave, Johan Escherink und Johan ten Beerthuis.

Namens de marke Zenderen onder- tekenen Lubbert Hoffmeijer te Borne, Johan Wernsink, Geerd Leferink, Johan ten Hulscher, Egbert ten Nijenhave, Johan ten Oldenhave, Johan Escherink en Johan ten Beerthuis.

Ende an sijden der Markte van Aselo Johan ter Braemhaer, Hindric Dubbelink, Johan Wilmink, Sweer ten Have, Berend to Marskaete, Arend Geerdink ende

Berend ter Braemhaer, die dese transactie up behach ende approbatie als voorschr. Met eigener handen ende merken ondertekent hebben.

Namens de marke Azelo ondertekenen Johan ter Braemhaer, Hindric Dubbelink, Johan Wilmink, Sweer ten Have, Berend to Marskate, Arend Geerdink en Berend ter Braemhaer.

Ende ummer jeder tijd hiervan goede naerigtinge te kunnen hebben, binnen deshalve twee alleensluitende ende dorch eene hand geschrevene instrumenten verveerdiget, daervan het eene an sijden der markte van Senderen, en het andere an sijden der markte van Aselo behandigd is.

Om te allen tijde over een juist verslag te kunnen beschikken, zijn twee eensluitende stukken opgesteld, waarvan een exemplaar is overhandigd aan de marke Zenderen en het andere aan de marke Azelo.

Die approbatie ende ratificatie van beiden marken goedheeren gedaen sijnde, als men verkoos to geschieden word, wordt dienstelijk versogt en begeert, dat den inholt ende tenoir deses tot eeuwiger memorien ende gedagtenisse in die respectieve markenboeken der Markten Senderen en Aselo moge geinregistreert en ingeschreven worden, up dat men in toekomstigen tijden deshalven geenen nijen strijd ofte oneenigheid heeft te verwaghten.

Na goedkeuring van de gewaarden van de beide marken wordt de inhoud van dit proces-verbaal in de markeboeken van Zenderen en Azelo vastgelegd zodat daarover in de toekomst geen onenigheid meer kan ontstaan.

Slot van het verslag waarin verklaard wordt dat grensbepaling zal worden opgenomen in de markeboeken van Zenderen en Azelo. De tekst van dit deel van het handschrift staat hierboven afgedrukt.

Actum Borne den 15^e november anno 1634.
Gedaan te Borne op 15 november 1634.

n.b. Hier volgen de handschriften en merken van alle de hierboven genoemde personen.

Aldus lag de grens tussen Azelo en Zenderen vast. Die grens was tegelijkertijd ook de grens tussen het richterambt Delden en het richterambt Borne. Ook na de vorming van de gemeenten Delden en Borne in 1811 bleef de grens gehandhaafd zoals ze ruim 177 jaar eerder was vastgesteld. Pas met de gemeentelijke herindeling van 2001 werd het noordelijke deel van de grens opnieuw bepaald.

Fotowedstrijd. . . . Hoe goed kent u Borne en omgeving?

Het antwoord op de fotowedstrijd uit *Boorn en Boerschop* 2009-2 is het Openluchttheater in Hertme. Uit de goede inzendingen is geloot. De winnaar is Theo Rosbergen. Van harte gefeliciteerd!

Hieronder vindt u weer een nieuwe foto. Dit beeldje siert de voorzijde van een woning. Deze keer is de vraag: Wat is het adres van de woning aan één van de doorgaande wegen in onze gemeente?

Wat moet u doen:

Stuur uw oplossing **vóór 1 februari 2010** naar:

Redactie *Boorn en Boerschop*, Blauwgras 68, 7623 GL Borne.

Mailen kan natuurlijk ook: u stuurt uw e-mail dan naar het redactieadres: deckwitz@home.nl

Vermeld duidelijk: de oplossing, uw naam, adres en telefoonnummer.

Voor de winnaar stelt Gullimex Instruments een VVV-bon ter waarde van € 25,- beschikbaar.

De winnaar krijgt uiteraard persoonlijk bericht.
De uitslag wordt in het volgende nummer bekend gemaakt.

gullimex INSTRUMENTS

Borne in vorige eeuwen;.....

..... zoo 't schijnt van merklijk meer aanbelang dan Hengelo

Gerard A.B. Nijhuis

De 19^e eeuw was de eeuw van de industriële revolutie. In Europa vonden in diverse steden in de tweede helft van die eeuw wereldtentoonstellingen plaats om de technische vooruitgang op voornamelijk het gebied van de nijverheid en landbouw, middels demonstraties te laten zien. Ook in Nederland werden in diverse steden talloze expo's gehouden over de meest uiteenlopende onderwerpen.

Een tentoonstelling over Overijssel

Zo werd van 18 augustus tot 22 oktober 1882 in Zwolle een "Geschiedkundige Overijsselse tentoonstelling" op poten gezet om het verleden van Overijssel in beeld te brengen. De Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis (VORG) nam op 18 maart het initiatief en de leiding om een expo te organiseren "waarop althans het voornaamste wordt bijeengebracht, wat kan dienen tot opheldering der geschiedenis van Overijssel". Ook Overijssel heeft "zijne eigene belangwekkende geschiedenis", dit naar voorbeeld van meer steden in Nederland. De VORG achtte het van belang dat een zo juist mogelijk beeld van het verleden werd verkregen en dat middels voorwerpen te tonen. Men beoogde hierbij, dat naast het lezen en interpreteren van archiefstukken, het zien van voorwerpen een juiste voorstelling van het verleden zou geven. Ongetwijfeld zal het feit hebben meegespeeld dat een groot deel van de bevolking nog niet kon lezen en het zien van de voorwerpen aan het begrijpen van geschiedenis moest bijdragen. Deze bevolkingsgroep zou hierdoor een beter zicht krijgen op de maatschappelijke toestand van het voorgeslacht. Hiervoor wilde de VORG: huisraad, gereedschap, sieraden, kleding, meubelen en gebruiksvoorwerpen inzamelen. Het verleden zou als een spiegel moeten werken voor het heden (=1882). De expo moest nuttig zijn, de prestaties van staatslieden, dichters, schilders, wetenschappers en ambachtslieden moesten als een inspiratiebron voor het huidige geslacht dienen. Het bovenstaande werd niet met enthousiasme ontvangen. Er werd getwijfeld of de expo wel voldoende bezoekers zou trekken en dat medewerking te wensen over zou laten.

Correspondenten

In diverse dorpen en steden in Overijssel en diverse grote steden in Nederland werden correspondenten aangezocht en benoemd. De VORG probeerde via deze correspondenten bij gemeenten, stichtingen, kerkelijke besturen en particulieren voorwerpen beschikbaar gesteld te krijgen. Niet alle gemeenten echter werden aangeschreven. Geeft dit aan dat de VORG zelf niet goed op de hoogte was van de geschiedenis

Deel van een krantenbericht in de Tubantia van 29 april 1882 over de op handen zijnde tentoonstelling.

van de dorpen en steden? Zo werden o.a. Borne en Denekamp niet aangeschreven, omdat men in Zwolle mogelijk van mening was dat in deze gemeenten toch niets geschiedkundigs of cultureels te vinden zou zijn. Toch werd een drietal "Boornsen" benaderd via de Hengelose wethouder J. van Alphen. Deze stelde zich beschikbaar als correspondent voor Hengelo.

Vanaf april 1882 zijn er kladaantekeningen van vergaderingen en brieven van de opgerichte commissie bewaard gebleven, waarvan N. A. Cramer de secretaris was

In dit artikel wil ik de stukken die over wat inwoners van Borne zouden kunnen bijdragen, aan de orde laten komen. In het Bornse archief zijn over deze expo geen stukken aanwezig, omdat de Hengelose wethouder J. van Alphen heeft bemiddeld. Als er nog stukken zouden zijn, zullen deze in een eventueel familiearchief zitten.

Briefwisseling

In de eerste brief d.d. 15 april 1882 vanuit Hengelo staat dat de Hengelose wethouder Van Alphen graag als correspondent wil fungeren, "hoezeer ik ook vrees dat de oogst hier ter plaatse en in de omgeving schraal zal zijn. Ik wil wel naspeuringen verrichten", schrijft hij, "maar wil graag weten over welke periode de commissie voorwerpen zoekt". Direct de volgende dag krijgt hij antwoord vanuit Zwolle: "Het is moeilijk een grens te trekken tussen wat wel of niet van belang is voor de geschiedenis. Bijzondere voorwerpen uit de eerste helft van deze eeuw kunnen wel belangrijk zijn".

In zijn tweede brief van 25 april schrijft Van Alphen: "wat hier op te sporen zal zijn, zal beneden mijn geringe verwachtingen zijn". Van Alphen geeft aan zich te verbazen over het feit dat op de lijst van correspondenten Borne ontbreekt. Hij schrijft dat Borne "in vorige eeuwen zoo 't schijnt van merklijk meer aanbelang dan Hengelo" is geweest. Bornsen als: "H. Dikkers, kantonrechter te Almelo en H. Meyling Gz. aldaar lid van een overoude familie" zouden "voorwerpen van eenig gewigt" kunnen leveren. De heer Meyling bezit een "aardige muntencollectie". Ook de heer Knuijff, gemeenteontvanger te Borne, moet zeker ook oude zaken bezitten". Petje af voor Van Alphen -die in 1882 meldde- dat Borne belangrijker geweest is dan Hengelo. Dat het vertrek in 1868 van C.T. Stork vanuit Borne met zijn bedrijf naar Hengelo, voor Hengelo zo belangrijk kon worden, kon Van Alphen in 1882 niet bevroeden. Is hij echter vergeten dat er ook een "echt Huis" in Hengelo heeft gestaan? Dit lijkt niet op "blazen", in de betekenis van "zich belangrijker voelen". Zal deze wethouder niet voor de spotnaam "Hengeler wind" gezorgd hebben?

Op 15 mei volgt er weer een brief. Van Alphen schrijft dat de heer Meijling uit Borne hem meldde dat hij met enige andere personen de commissie zou laten weten dat zij "oudheden in hun bezit" wilden afstaan voor de expositie.

De tentoonstelling werd op 18 augustus geopend. De Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van 18 augustus bracht een zeer positief verhaal en kreeg daarmee landelijke publiciteit.

De toegangsprijs was in eerste instantie bepaald op f 0,50. Op vrijdag en zondag zou men de helft moeten betalen. Na discussie werd het f 1,- op werkdagen en f 0,25 op vrijdag en zondag. NB: f 1,- was wel 1½ dagloon van een arbeider en volgens critici was de f 1,- nog te hoog voor de gegoede burgerij. Zeer opmerkelijk was dat kinderen beneden de leeftijd van 10 jaar niet werden toegelaten. Over het bijbrengen op jonge leeftijd van cultuur en geschiedenis gesproken!

De catalogus² van deze expositie bevat in totaal 3045 nummers. Meer dan de helft van de voorwerpen kwam uit particulier bezit. Niet bij elk voorwerp staat de eigenaar / inzender vermeld. Ook zijn er na het drukken van de catalogus nog voorwerpen verwijderd en andere toegevoegd. In de correspondentie is dit terug te vinden.

Met deze gegevens is wel te vinden welke voorwerpen wel of niet geplaatst zijn, maar dit kost uren aan onderzoek. De namen van de drie Bornsen staan er niet in. Zijn Van Alphens verzoeken dus vergeefs geweest? Zo is de vermelding van H.F. Schoemaker in Oldenzaal mogelijk een vergissing, omdat deze naam in Oldenzaal in die tijd niet voorkomt. Dit was echter wel het geval in Borne.

Op 22 oktober werd de expositie gesloten, na bezocht te zijn door ruim 11.000 betalende bezoekers. De vergadering besloot d.d. 16-10-1882 aan alle inzenders een verzoek te richten voorwerpen af te staan voor een op te richten "Museum voor Geschiedenis" met uit bruikleen afgestane voorwerpen. Er waren geen overdadige positieve reacties: toch werd het *Geschiedkundig – Overijsselsch Museum* opgericht en op 30-10-1883 geopend. Hieruit is het *Provinciaal Overijssels Museum* voortgekomen.

Noten:

Geschiedkundig-Overijsselsche Tentoonstelling 1882, door J. Ten Hove in "Overijsselse Historische bijdragen 1988" blz 115-139)

1 Historisch Centrum Overijssel 181 / 312-319.

2 Historisch Centrum Overijssel 5A / 5680

Boekennieuws

Leo Leurink

Bij onze Heemkundevereniging schijnt toch veel schrijverstalent te zijn. De laatste tijd verschijnen er van de hand van onze leden regelmatig nieuwe uitgaven. Deze keer komt Berend Jager, via zijn eigen uitgeverij, met een leerzaam boekje dat gaat over twentismen: “Daar doe ik niets op uit”. Uiteraard doet Boorn & Boerschop daar wel iets op uit en geeft hierbij een korte beschouwing van het boek.

Titel: Daar doe ik niets op uit
Auteur: Berend Jager
Cartoons: Bert Schoolderman
Uitgever: Uitgeverij De Kwinkslag

Berend Jager, een profiel van de schrijver ontbreekt helaas, is op jacht gegaan naar z.g. twentismen. Voor de goede orde: Een twentisme is een uitdrukking letterlijk vertaald uit het Twents, maar de afzonderlijke woorden zijn uiteindelijk wel Nederlands.

Hier een voorbeeld: Op zijn Twents: “Ik mut mie nog aans um antrekken”; -hier (letterlijk) vertaald als een twentisme- luidt: “Ik moet me nog anders om aantrekken”. Maar in goed Nederlands moet dit uiteraard zijn: “Ik moet me nog verkleden”.

Berend Jager heeft zelf 30 verhaaltjes in scène gezet, waarin telkens een of meer bekende maar ook minder bekende twentismen aan de kaak worden gesteld. Als inleiding heeft Herman Finkers zelf soortgelijke ervaringen en zijn eigen visie op het twentisme toegevoegd.

De stukjes van Jager zijn uit het dagelijkse leven gegrepen en worden luchtig en helder met een schoolmeesterlijke precisie neergezet.

Bovendien wordt elk verhaal op een veelal rake wijze geïllustreerd met prachtige cartoons van Bert Schoolderman.

Twentismen zijn al jaren lang populair bij veel Twentse revues en ook bij Twentse conferenciers. Veel min of meer geforceerde (humorvolle) twentismen komen, m.i., dan ook voort uit deze kringen. Het garandeert bij voorbaat succes bij hun optredens.

Ook bij Jager z'n schetsen zijn een aantal van deze gezochte humoristische twentismen te vinden. Maar net zo als Finkers vraag ik mij ook wel eens af wat er nu zo vreemd is aan enkele hier naar voren gehaalde twentismen.

Al met al toch een aardig boekje, met name voor de niet-Twent, die de rechtgeaarde Tukker probeert te begrijpen bij zijn pogingen om zich in het Nederlands uit te drukken. Terwijl ook deze rechtgeaarde Tukker zich met dit boekje kan wapenen tegen onvermoede uitglijders bij uitingen in zijn beste Nederlands. Maar het zou toch jammer zijn, dat bepaald soort versprekingen zouden verdwijnen. Net zoals het Nederlands, gesproken in Zuid-Afrika of dichterbij huis door de Vlamingen valt er toch regelmatig nog wat te lachen bij de door hen gebezigde uitdrukkingen. Zo heeft elke taal zijn bijzonderheden die zich niet altijd letterlijk laten vertalen.

Hierbij schiet me het verhaal van mijn moeder te binnen over een landbouwer uit Hertme, die kort na de bevrijding in 1945 door een Engels sprekende bevrijder werd aangesproken. Deze wilde hem een sigaret aanbieden en vroeg hem: “You smoke?“, waarop de boer uitriep: “Neen, ik heet gen smook, ik heet Lohoes!” Sinds dat voorval heeft die familie Lohuis de bijnaam “t Smook”.

Dat soort uitgesproken misverstanden in een taal geeft toch jeu aan het leven. “Laat het maar geworden, of nie dan?”

Het boekje van Berend Jager, uitgegeven in handzame vorm, kost € 16,95 (incl. verzendkosten). Wie weet is voor de leden van onze Heemkundevereniging het boekje wel tegen een gereduceerde afhaalprijs te bemachtigen.

Hanna-meui

*Was 't gister, of vuur zovöl jôar,
dôar by dat ôole boerderyken?
Nen fiesterigen môrgen-newwel
lei zich daal ôp 't laand.
Dôw zats gehoekerd ôp 'n dreepoot
ik stun an de kaant
en heurdn de melk in 'n emmer struln.
"t Is wal goed met Myken
et beest gef duftig melk, wat dat betreft
he'w rechteveort gin klaagn....."
zei's by dy zölvn, en doo's et leug has trokn
gafs et met de haand nen kliesterd ôp 'n äers.
Dan sökkeldn wy duur 't weidelaand:
mien Hanna-meui vuur-ôp
en ik d'r achter-àn as peerd en waagn.
Zo leup ik dy mär nôa, van 't iemenschoer
van Messlers Jannöäkn nôar 't Assinksvolk
wôar nôw nog 't slachthoes steet.
Nôa zó-en-zóvöl jôar haal 'k my dat almôal
zó nog vuur den geest.....
En, of's mien mooder wajs, lei's diene hand
vaak op mien köpken
en zei's 'n vrêndlik weurdken,
wa'k doo mangs nich kôn begriepen.....
Was dat nôw gister.....? Of..... vuur zóvöl jôar?
Och, dat lôat hèn, wat in et härt
word schrevven by 'n keend, geleuf mär
dat et dat nich weer verget:
al hef 't den zin dôarvan nog nich verstôan:
nôa jôaren zal den zin wal riepen!*

Noot:

Dit gedicht is geschreven door Johan Buursink (* 1908 - † 1993) en oorspronkelijk gepubliceerd in 'n *Sliepsteen* (nr. 41), periodiek van de Stichting Sociëteit Enschede-Lonneker.

Zo was 't, zo is 't Grotestraat 212

Jan Deckwitz

Wijziging van het straatbeeld in Borne is tegenwoordig een bijna dagelijks gebeuren. Zo staat een gebouw leeg en binnen de kortste keren is het afgebroken en staat er iets nieuws.

Ook verbouwingen zijn een terugkerend verschijnsel. Ga zelf maar eens na welke wijzigingen in het dorpsbeeld in 2009 hebben plaats gevonden, je zult versteld staan.

Aan de Grotestraat 212 was tot voor kort het *Chinees Restaurant Panda* gevestigd. Deze herfst wordt het verbouwd voor uitbreiding van een bouwmaterialenwinkel (Doeland). Zo'n veertig jaar lang heeft de bekende chinees onze eetlust bevredigd.

Grotestraat 212 in 2009. Hier zat tot voor kort het Chinees restaurant Panda. Nu wordt het pand verbouwd voor uitbreiding van Doeland.

De winkel, met broer Izak, zwager Salomon Schlosser en diens zoon Levi, Jaap van Gelder en zijn vader David.

Maar wat was daar vóór die tijd?

Ik neem u even mee naar een periode omstreeks de Tweede Wereldoorlog. Als de tweede wereldoorlog begint wonen drie broers van Van Gelder aan de Grotestraat in Borne. De oudste, Salomon, is dan weduwnaar; hij sterft in 1941 en wordt in Borne begraven.

De broers David en Jacob zijn met de zussen Geertruida (Truitje) en Mina Hiegenlich uit Assen getrouwd. Jacob en Mina trouwen in 1906 en blijven kinderloos; ze drijven een antiekzaak. David en Jacob en de zussen Hiegenlich wonen bij elkaar in hetzelfde huis., Ze worden alle vier in Sobibor vergast.

David is weduwnaar van Mathilde Bambergen als hij in 1916 met Truitje trouwt. David neemt in 1922 de textielzaak over van Salomon Lievendag en zijn vrouw Mietjen van Gelder die naar Enschede verhuizen. De winkel is gevestigd aan de Grotestraat (nu nummer 212) waar tot voor kort het Chinese restaurant Panda gevestigd was. Ook staat hij met zijn waren op de markt.

David's dochter Anna Rosa (1909) uit zijn eerste huwelijk trouwt met Sally Hes, zoon van voorganger Hes. Ze gaan in Harlingen wonen en krijgen een dochtertje; alle drie komen ze in Auschwitz om. Zoon Jacob of Jaap, uit het tweede huwelijk van David van Gelder, komt in 1917 ter wereld. Met twee vaders en twee moeders wordt hij goed verwend. Hij overleeft de oorlog.

De Van Gelder's stonden gunstig bekend in Borne. Op zondag was de winkel altijd open. Dan zat de kamer vol boeren uit Hertme, Zenderen en Azelo, die na de kerkdienst hun inkopen deden. Er stond altijd een grote kan koffie op tafel voor de klanten. Ook kloosters en retraitehuizen waren klant; dat schetst het vertrouwen dat men had in een Joodse zaak. Als Joden onderling conflicten hadden dan gingen ze daarmee naar David van Gelder; hij was de raadsman van de hele Joodse gemeenschap. Bij de koffie praatten ze het uit en dan kwam het altijd goed. Het huis van David werd dan ook het *Vredespaleis* genoemd. David had een kaartclub bij Café van Wezel, tegenover zijn huis. Drie tafels en wat zand op de vloer. David kaartte daar al veertig jaar, dronk er twee borreltjes met de stationschef, de postdirecteur Nordholt en iemand van Van Gend & Loos. Na het verbod tot toegang op de kroeg, speelden de mannen bij David thuis.

Van de bestuurstafel

Annemie Mulders

Na een vakantie, die naar ik hoop voor alle leden van de vereniging zeer prettig is verlopen, heeft het bestuur in augustus de draad weer opgepakt.

Bestuurszaken

Tijdens de bestuursvergadering in augustus werd het duidelijk dat aan het einde van dit verenigingsjaar diverse bestuursleden definitief stoppen. Deze bestuursleden blijven via werkgroepen wel verbonden aan de vereniging met adviezen, maar ze zullen gemist worden. Helaas heeft nog niemand zich geroepen gevoeld om zich aan te melden als nieuw bestuurslid.

Voor de monumentencommissie is wel een deskundige aangetrokken, de heer C. Schreuders.

In *Boorn en Boerschop* van augustus kon u ook lezen dat een aanvraag is ingediend bij het Prins Bernhard Cultuurfonds voor de aanschaf van een beamer en een computer. Het Cultuurfonds heeft een subsidie toegekend van € 900,-. Bekeken wordt welke beamer en computer aangeschaft wordt.

Uitgifte boek Van Borghende tot Borne

Ook nu weer heeft de vereniging een boek over Borne kunnen uitgeven. Martin Thiehattens, lid van onze vereniging, heeft zijn cursusmateriaal omgewerkt tot een aantrekkelijk ogend boek. In de voorverkoop zijn al vele boeken verkocht. De voorintekenperiode is nu afgelopen, maar mocht u een aantrekkelijk cadeau voor kinderen, kleinkinderen of vrienden zoeken, dan weet u er nu een. De boeken zijn verkrijgbaar bij de vereniging, bij M. Thiehattens zelf en boekhandelaren in Borne en Hengelo.

Werkgroep Open Monumentendag

In samenwerking met het Bussemakerhuis is de tentoonstelling Borne op de kaart georganiseerd. Een verslag over Open Monumentendag vindt u elders in dit blad.

Jubileumjaar 2012

In de *Boorn en Boerschop* van augustus hebt u kunnen lezen dat we in 2012 een jubileumjaar hebben. Vijftig jaar is natuurlijk niet niks. Enige

ideeën zijn geopperd en het bestuur doet een oproep aan de leden om zitting te nemen in een jubileumcommissie.

Archief

Het archief van de vereniging bevindt zich in de bibliotheek. Iedere woensdagochtend zijn mensen daar bezig met inventarisering en archivering van de stukken. U kunt meehelpen. Meldt u zich daarvoor aan bij Jan ter Beke of kom gewoon op woensdagmorgen naar de bibliotheek en vraag wat u kunt doen.

Schenken

Van de heer H. Egberink ontving de vereniging een aquarel "Gezicht op Borne vanaf de Bongerd" geschilderd door Reinier op de Woerd. Van de heer P. Harder een grote schaar en een 4-gatenperforator. Van H. Weghorst bidprentjes en van mevrouw J. Diepenmaat bidprentjes.

Activiteitencommissie

Noteer in uw agenda: de jaarlijkse excursie vindt dit jaar plaats op zaterdag 15 mei 2010. Ook dit jaar belooft het weer een leuke excursie te worden. De commissie is op dit moment van schrijven, nog druk bezig met de invulling. We houden u op de hoogte.

Nieuwe leden

Onderstaande personen hebben zich het afgelopen jaar aangemeld als lid. Wij heten de nieuwe leden van harte welkom bij onze vereniging.

Dhr. B.H. Slotman, mevr. W. Schiphorst-Schabbink, dhr. A.G.J. Lansink Rotgerink, mevr. M. Groot Rouwen-Extercate, dhr. en mevr. G.J. Oude Egbrink, mevr. Tr. Gloerich, dhr. D.J. Hagreis, mevr. Luesink-Hof, dhr. Fr. Waanders, dhr. R.G. Welten, dhr. A.H. Grobbink, dhr. A.J. Compagner, mevr. L. Mulders en mevr. T. v.d. Berg, allen woonachtig te Borne. Alsmede uit Hengelo dhr. H.J. van Oort en dhr. en mevr. J.T. Korf. Uit Bornerbroek hebben zich aangemeld dhr. en mevr. G.J.M. Kenkhuis.

Biej peerde en vrouwleu wördt vaak noar de been kekn.

Nog leverbare uitgaven . .via de Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Titel:	Prijs	
	Leden	Anderen
Rond Horst en Hof te Borne (1981)	€ 2,00	€ 2,50
Borne, historie en volksverhalen (1987)	€ 4,00	€ 5,00
Landweren, Borgen & Postwegen (1990)	€ 6,00	€ 7,50
Borne Archeologisch (1995)	€ 4,00	€ 5,00
Veertig jaar later, jubileumuitgave (2002)	€ 6,00	€ 7,50
Och ewig is so lang (2003)	€ 27,50	€ 35,00
Kadastrale Atlas 1832, Borne / Weerselo (2005), boek met kaartenmap	€ 35,00	€ 40,00
De Hof te Borne (2 ^e druk 2006)	€ 15,00	€ 15,00
De oude kerk van Borne: een eenvoudige hemel op boerenaarde (2006)	€ 15,00	€ 15,00
Bonje in Borne (2008)	€ 12,50	€ 12,50
Van Nazareth tot Nazareth (2009)	€ 17,50	€ 17,50
Van Borghende tot Borne (2009)	€ 17,95	€ 17,95
Een bijzonder energiek ondernemer (2009)	€ 19,50	€ 19,50
Periodiek Boorn en Boerschop (diverse nummers)	€ 2,50	€ 4,00

Prijzen zijn exclusief eventuele verzendkosten. Genoemde uitgaven zijn verkrijgbaar bij:

- Mw. R. Blödtner, C. Hilbrinkstraat 56, Borne tel. 074-266 89 08;
- Enkele uitgaven zijn ook verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning
makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

**Honderd jaar
ervaring in drukwerk**

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75
E-mail hdh@hassink.nl